DB
2181
R57C47
1903
c.1
ROBARTS

3

Presented to the

LIBRARY *of the*

UNIVERSITY OF TORONTO

by

ALEX S. HAVRLANT

60 7640
3

Digitized by the Internet Archive
in 2010 with funding from
University of Toronto

http://www.archive.org/details/riegrovamatkaobr00ervi

Terezie Riegrová,
matka dra. Fr. Lad. Riegra.

Marie Zemanová.

RIEGROVA MATKA

OBRÁZEK Z PODKRKONOŠÍ

NAPSALA

MARIE ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ

V PRAZE
— NAKLADATELSTVÍ J. OTTY —
1903

PREMIE
PRAŽSKÝCH HOSPODÁŘSKÝCH

Veškerá práva vyhrazena.

Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

Nepoznala jsem svou babičku nikdy jako úplně zdravou. Neodrostla jsem ještě škole, když nám zemřela — a ona před smrtí svou po více než osm let byla trápena pakostnicí a skoro neustále připoutána k lůžku.

Vidím ji ještě v duchu před sebou, jak sedávala oblečena na své posteli v pěkném bílém čepečku na bílých, lehounce nažloutlých vlasech, hedvábný šáteček přes prsa majíc skřížený. Jak hezká byla ještě ta naše babička! Ani dlouhá choroba nezaplašila z jejích tváří zdravou ruměnou červeň, krásné její modré oko až do poslední chvíle zůstávalo jasné, plné lesku a ohně a s její příjemné, rázovité tváře nikdy nescházel vlídný, láskyplný úsměv, který ji činil všem tak líbeznou a roztomilou. Málo kdo uměl se tak usmívati jako naše babička — málo kdo uměl tak prostě a jasně, tak srdečně promluviti; každý zahřál se přívětivostí jejího

pohledu a ona tím zvláštním kouzlem svého úsměvu, svou prostosrdečnou přirozenou líbezností každému vloudila se do srdce.

Choroba její nejprve jen chronicky se projevujíc, nezastavila se v rozvoji svém ani lázněmi Teplickými — ubohá nemocná vždy více pozbývala vlády v oteklých nohou i rukou, vždy řidčeji mohla se dát přenášeti nebo voziti na vozíku. Nepozbývajíc při tom všem čilosti a svěžesti své duševní, snášela kruté bolesti se statečnou myslí a zbožnou oddaností do vůle Boží. Jen někdy ulehčila si tichým »Ježíš Maria« — anebo dlouho polohlasně šeptávala modlitby.

Vnoučata svá ráda vídala kolem sebe a my jako děti mnoho času ztrávily v babiččině pokoji. A když jsem s ruční prací poblíž její postele sedávala, tu babička často se rozhovořila o starých časech, o svém mládí, o tom, jak za ní přišel pan mlynář ze Semil, a dále vyprávěla o hlučném životě ve mlýně, o radostech a trampotách svého pracovitého života.

Jak vroucně toho lituji, že nedovedla jsem bedlivější pozorností zralejšího věku zachytiti věrně a doslovně ve své paměti vypravování babiččino, že plaché mysli dětské ušlo a z ní se vytratilo tak mnohé z jejích slov, těch zlatých, prostých a pravdivých slov dobré babičky.

Již ne slova vypravování jejího, již namnoze jen obsah jeho a některá význačnější podrobnost zůstaly mi v paměti — ale přece ještě zvučí mi v paměti zvuk jejího jasného hlasu, ještě dobře se pamatuji na způsob, kterým vyprávěla tak zřetelnou a jadrnou výmluvností, tak čistou horskou češtinou — pamatuji se na říznost jejích výrazů, na nenadálé obraty a břitkost jejího vtipu. Ani jedno slovo nebylo zbytečné a každé na svém místě; každá rána padla, kam byla mířena.

Její život byl jedním z těch tichých životů, jehož dobré skutky nikdo nepočítal, jehož oběti málo kdo ocenil.

Tichá vděčnost nutká mne, abych naznačila v několika rysech její dojemný a nezapomenutelný mi obraz, abych nakreslila ji tak, jak znám ji ze vzpomínek vlastních i z vypravování těch, kdož byli jí nejbližšími. Podávám jej veřejnosti v té naději, že obraz této prosté ženy upoutá čtenáře bytostí svojí vlastní — byťat Terezie Riegrová ženou ryzího srdce a neobyčejného ducha, byla v samorostlosti své vtěleným typem pravé české ženy, rozšafné a statečné ženy z lidu.

* * *

V krásném podhoří Krkonošském na malém potoku stál nevelký mlýn o jedn.m slo-

žení. Říkali tam na Stavě — rovněž i vsi, při níž se nalézal. Vesnice Stav leží v okresu Novopackém kraje Jičínského, a přidělena byla do kostelní osady Úbislavické. Úbislavickým posmívali se v tehdejší době lidé daleko široko pro podivnou jich řeč; mluviloť se tam směšnou smíšeninou slov českých i německých. »Kde pak v Úbislavicích! Tam die prasátken über die kopečka laufa«, tak říkávala ještě naše babička.

Jinak bylo ve vesnici Stavu, kde zaznívala čistá horská čeština, ona mluva zachovalá a nad obyčej správná, jak se udržela v Podkrkonoší. Rodina pana mlynáře, jenž měl německé jméno, byla ryze česká a již dávno ve Stavu usedlá.*)

Mlynář Wagenknecht, otec Terezie Riegrové, byl muž rozšafný a vážený. Žena jeho Barbora pocházela z rodiny Strnadovy v Boskově; její dva bratří byli kněžími a ona též blízce spřízněna byla s Josefem Fr. Koublem, zasloužilým spisovatelem českým a professorem hospodářství v Litoměřicích.

Však také v nebohatém rodu Wagenknechtově nešetřili žádných obětí, aby mohli syny dáti na studie.**)

---

*) Již na počátku XVIII. století jmenuje se jeden Wagenknecht, mlynář Stavský, jako znalec a rozsudí v jisté rozepři o vodu v aktech panství Kumburského.

**) Synovec mlynáře Stavského P. J. Wagenknecht byl vzorem vlasteneckého kněze; pokusil se také chvalně

Patřilať také rodina matky Riegrovy k počtu těch rodin stavu mlynářského, v nichž nikdy nevymřela touha a snaha po vyšším vzdělání, třeba i zápas životní dost krutě na ně doléhal.

Ve mlýně na Stavě musili se všichni přičiňovat, aby si skrovnou výživu uhájili. Na takovém mlýnku o jednom složení, kde voda není stálá a mletí po skrovnu, ráda se zahostí bída a nouze, není-li hospodyně na nohou od rána do večera. A to zvláště, když pak v domě dětských krčků přibývá — a mlynářovi měli toho nadělení dost pro radost i pro starost — tři chlapce a tři dcery. K čemu by pak byla nejstarší dceruška, než aby kus práce za matku zastala a o mladší bratry a sestry pečovala?

Touto nejstarší dcerou byla Terinka (narozena 19. února 1795). Děvčátko sličné a zdravé, jasného zraku, vždy veselé, vždy přívětivé, vždy líbezné v řeči a způsobech stalo se miláčkem nejen rodičů, ale i všeho příbuzenstva, ba celého okolí.

Však to o ní dobře věděli, že se žádná dívčina v okolí neumí tak statečně postavit a tak způsobnou řeč promluvit jako Terinka ze Stavu. Proto si na ní také pan učitel zakládal,

---

v časopisectvu českém a s obětavou horlivostí zasazoval se o probuzení národního vědomí. Záslužná činnost jeho přeťata byla předčasnou smrtí — zemřel jako kaplan u sv. Jindřicha v Praze.

vždy první k odpovídání ji vyvolával a dal jí o slavné zkoušce vítací řeč přednésti, za niž ona pak velikou chválou ode všech vyznamenána byla.

Doma byla Terinka vždy a všude první v práci, ať to bylo v domácnosti, ve mlýně, nebo na poli. Starala se o děti mladší, aby ulehčila matce, a otec viděl v ní svou pravou ruku. Tak vyvinula se záhy u mladého děvčete neobyčejná samostatnost povahy, veliká rozšafnost, čilost a energie. Rodiče zvykli si ve všem spoléhati jen na Terinku. Bez Terinky ničeho nepodnikli, všude a ve všem u nich platilo: Co tomu řekne Terinka? Byla ještě takřka dítětem a již se s ní radili, již se jí svěřovali ve svých těžkostech.

Však těch trampot a zlých časů bylo jim někdy dosti zkoušet. Nejhůře bylo, když mlýn jim vyhořel. Než všecko poplatili, co nová stavba stála, ve všem musili se uskrovňovat, ano tak uskrovňovat, že mimo boty pana otce měli pro ostatní členy rodiny jen jedny vysoké boty. Kam v zimní slotě na horách bez vysokých bot? A tak o té boží neděli časně z rána oblékla jedna dcera boty a šla na ranní. Pak musila domů pospíšiti, aby boty sestře přenechala a aby ta ještě v čas na hrubou došla.

Velká svízel byla pro pana otce, když bylo na splávku a jezu správy potřebí.

Mlýn Stavský byl emphyteutický, to jest vystavěn na panské půdě. Mlynář odváděl z něho činži na panství Jičínsko-Kumburské a vrchnost byla povinna spravovati splav mlýnský. Ovšem že byla povinna — ale jak měl si chudý mlynář uhájiti své právo, když to vše záviselo na dobré vůli vzácných pánů úřadníků v kanceláři knížecí! Když tedy jednou z jara prudký příval splav mlýnský úplně strhal, byl ubohý mlynář ve krušných nesnázích. Mlýn stál, výdělku nebylo, a panští úřadníci nechtěli slyšet o správě jezu, která tenkráte vyžadovala nákladu značnějšího. Marně se mlynář namáhal, aby je ku spravedlivé žádosti své naklonil; všecky prosby a pochůzky jeho byly marny.

Hledíc na zármutek rodičů usmyslila si čtrnáctiletá Terinka, že půjde sama ke knížeti pánu do Jičína, aby před Jeho Jasností právo svého otce obhájila.

Kdo se dovede vmysliti do poměrů v Čechách za prvního desítiletí tohoto století, kdy v pokoře a bázni skláněly se i hlavy vážných občanů před libovládou patrimoniálních úřadů a všichni se chvěli před neobmezenou mocí jasné vrchnosti — kdo toto vše si představí, jen ten pochopí, jaké ke skutku takovému bylo třeba odhodlanosti, jaké odvahy u čtrnáctiletého dítěte.

Pánem panství Kumburského byl kníže Trautmansdorf. Terinka vydala se opravdu do Jičína a vyžádala si slyšení u knížete pána, kterýž velmi milostivě ji přijal a když ona svou žádost přednášeti počala, ještě vlídně ji pobídl: »Pojď sem blíž, panenko, neboj se a pověz mi, jak to bylo.« A Terinka vysvětlila knížeti záležitost otcovu tak slušně, zdvořile a uctivě, že kníže pohnut byl příjemnou výmluvností statečného děvčátka. Nic se neostýchala mladá Terinka vyložiti důrazně knížeti pánu, že když Jeho Jasnost žádá na mlynáři správné placení činže, že také dle smlouvy povinen je dávati mu za to správu splavu.

Kníže ochotně uznal spravedlivost její žádosti, pochválil dívčinu za její statečnost, pohladil ji po tváři a dal jí na památku velký tolar. Terinka dala si k němu přidělat ouško, nosívala jej pak na krku a ještě jako stará babička ráda vyprávěla, co jí kníže pán pověděl, když jí ten tolar dával.

Do několika dní byl již splav Stavský náležitě spraven a ve mlýně to zas vesele klepalo a šumělo jako dříve.

A když Terinka tak nesnadnou věc byla dokázala již ve čtrnáctém svém roce, jakž neměli rodiče s důvěrou skládati na ni vyřízení všech pochůzek nesnadných a všech starostí svých? Kde bylo nějaké jednání na úřadě a

v městě, ona všecko vzala na sebe a všecko šťastně pořídila.

Mladšího syna Františka, hocha velmi schopného a statného, přáli si rodiče dáti na studie, a matčino srdce těšilo se nadějí, že z něho může míti jednou — velebníčka. Ale jak těžko chudému mlynáři při četné rodině vydržovati syna na studiích! Jičín byl ovšem blízký, ale přece působilo to rodičům nemalé starosti, jak takovou útratu zmohou, a proto s radostí uvítali zprávu od příbuzných theologů v Praze, že tam u kostela sv. Víta na hradě pražském chudí, schopní hoši se zdravými hlasy přijímají se jako choralisté a za zpěvné své výkony dostávají zaopatření. Jaká by to byla výhoda pro Františka! A kdo jiný mohl by to obstarati a vyjednati lépe než Terinka? Rodiče spolehli se na ni, že to vyřídí a tak šestnáctileté as děvče vydalo se z Podkrkonoší na pěší cestu do vzdálené Prahy, do cizího, neznámého světa, vedouc desítiletého bratra na studie. Na cestu dali jí rodiče hodný kus chleba, ale málo peněz. Však se v ní nezklamali, že se jí všecko dobře podaří! Terinka dovedla se na všecko jak náleží vyptati a dovedla u všech těch vzácných cizích pánů v Praze tak pěkně za bratra prositi, že její žádost odmítnouti nemohli.

Řiditelem choru sv.-Vítského byl tehdáž slavný kontrapunktista a skladatel Koželuh. Ten

velmi si oblíbil přívětivou Terinku ze Stavu a kdykoli později do Prahy zavítala, vždy byla v jeho rodině vítaným hostem.

Ale než všecky ty nesnadné obchůzky byly skončeny a bratr do škol zapsán, vytratil se Terince z kapsy poslední groš. Zbyl jí ještě jen malý kousek chleba — a pak peníz, jejž jí dal jeden pan kanovník na hradě Pražském, když u něho za svého bratra byla orodovala. Dala ten peníz při loučení bratrovi, snědla poslední kousek chleba a srdnatě vracela se k domovu. A ještě po letech si někdy na to vzpomenula, že to byla těžká cesta z Prahy až pod Krkonoše, když ji musila vykonat o hladě! Ale což na tom, vždyť přinášela rodičům radostnou zprávu, že bratra šťastně na chór umístila a do škol zapsati dala. —

Co mohli chudí rodičové studentovi svému na živobytí a na přilepšenou poslati, než trochu toho prádla a šatstva, nějaký pecen chleba anebo něco jiného k snědku, co právě Pán Bůh nadělil? Tehdáž nebylo to ještě s poštami takové jako nyní a velkých útrat s posíláním také dělat nemohli. Odbylo se to velmi jednoduše: panímáma naložila plnou nůši a Terinka kráčela s ní ku Praze. Cestu ze Stavu do Prahy, více než dvanáctimílovou, konala Terinka několikráte do roka pěšky, jen tu neb tam kousek se svezouc s některým formanem z té kra-

jiny, konala ji nejen z jara a v létě, ale nelekala se pouti té ani v zimě, kdy sníh se metl a cesty v horách byly zaváty. Tak neobyčejně silná byla vůle mladého děvčete.

Nemohla se matka o své dítě lépe starat než Terinka o bratra; vskutku zasloužila si toho, aby ji nade všecky ctil a miloval, ježto si dobyla nad ním obětavou svou péčí jakousi autoritu mateřskou pro celý život. Vždy více na slovo její dbal než na samu matku svou a nemálo se obával jejího mravoučného pokárání. Neboť Terinka, když se jí něco na panu bratrovi znelíbilo, dovedla mu velmi ostře povědět do pravdy, třeba se již byl stal pak panem páterem a farářem. Tak se na něho jednou pohněvala, že když ji k návštěvě pobízel, za odpověď dala: »Kdybych já k nim měla přijít, pane bratře, to by musili dřív dát faru kadidlem vykouřit a aspergilem vykropit.«

Tak krásného a statného kněze, jako byl Fr. Wagenknecht, nebylo daleko široko. Ve svých vysokých botách a statném způsobu podobal se více kyrysníkovi než knězi. Byliť Wagenknechtové vůbec lidé vysocí, širocí v ramenou, krásně urostlí. Kdykoli přišel druhý bratr Terinčin — později mlynář Lužanský — do Prahy, všude se po něm na ulicích lidé ohlíželi — vždyť se všem ostatním se své výše díval na klobouky. František zvláště vynikal

mezi bratry ušlechtilostí a výrazností tváře, jakož i dary ducha. Stal se později farářem v Kolodějích a v Říčanech, kdež zemřel.

Terinka svou čilostí i dobrotou dobyla sobě v rodině své zvláštního a velikého vlivu na bratry i na sestry, za kteréž nejednou orodovati musila u přísného pantáty.

Zda-li byste tomu uvěřili, že se roztomilá a líbezná Terinka jaktěživa nenaučila tancovat, že dívky tak veselé a plné života, jako Terinka a její mladší dvě sestry, nesměly choditi k muzice?

A přece tomu bylo tak. Pan otec měl již své zvláštní rozumy — nelíbily se mu mravy mladé chasy a naprosto nechtěl dopustiti, aby dcery jeho chodily k muzikám. Bylo to jistě velmi přísné a kruté, ale Terinka uposlechla pantátu bez reptání. Ne tak mladší její sestra, zvláště druhá dcera Barbora. Barbora byla z míry dobré děvče, třeba že v rozumu a vtipu se nemohla vyrovnati Terince. V ničem si sama nevěděla porady a nic jiného neměla v hlavě a na starosti, než aby se všecko kolem ní čistotou jen lesklo. Od svítání do večera pořád jen drhla a myla. »Barboro, Barboro,« říkávala jí Terinka, »až ty umřeš, tobě přibijem na truhlu věchet a handru.« Pro muziku by byla Barbora duši dala a nebylo to pro ni malé pokušení slyšet muziku a nesmět se zatočit. Jak jen

mohla, uklouzla večer z domu a spěchala na taneček. Ale pantáta nedal se tak lehce ošidit. Přivstal si, aby se přesvědčil, jsou-li dcery doma a jestli některou nezastihl, zle se jí druhého dne vedlo — byla bita bez milosti. Ani přímluva dobrosrdečné a poslušné Terinky sestru neochránila.

Když tak jednou večer Barbora opět bez dovolení otcova k muzice odběhla, pojala Terinku lítost, když si pomyslila, co zítra sestra utrží ran. Jak by ji jen mohla od toho trestu vysvobodit?

I vzala váleček, navázala na něj obratně sestřin šátek a položila jej vedle sebe do postele na místo, kde Barbora líhala. Ale nikdo nevypoví, co přestála strachu, když otec přišel nahlédnout, jsou-li dcery doma. Umínila si svatosvatě, že to vícekráte neudělá. Co by se tak bylo stalo, kdyby se byl pantáta zostra podíval aneb na váleček sáhl — a poznal, co to ztropila! Na štěstí pantáta blíže nepřihlédl, byl spokojen, vida jinou hlavu vedle hlavy Terinčiny, a odešel. Barbora ušla sice otcovu trestu, ale ne Terinčině domluvě, která jí druhého dne do opravdy pověděla a ohlásila, že jí vícekráte nepomůže ani jí nepolituje, a kdyby ji za její neposlušnost pantáta třeba i zmrzačil.

A když se tak babička naše o svých mladých letech rozpovídala, tu vždycky ještě do-

dávala k tomu, kterak proto, že svého otce poslouchala a k muzikám nechodila, dal jí Pán Bůh takové štěstí, a její sestry, které otce neposlechly a k muzikám chodily — ty že takové štěstí nepotkalo.

Vdala se Barbora za sládka Führlicha a druhá, Anna, za lesníka Janouška. Měly sice také slušné živobytí, ale obě zažily trampot dosti a žádné se tak nevedlo jako Terince, která se vdala do velkého mlýna na Jizeru. A že to bylo veliké štěstí od Pána Boha, když se děvče z takového chudého mlýnečku dostalo do bohatého a všeobecně váženého rodu mlynářů Semilských, to si babička naše až do své smrti vděčně připomínala.

Od jakživa tomu tak bývalo, že si synkové ze mlýna nejraději chodili pro nevěsty opět do mlýnů a že také panímaminky byly nejšťastnější, když se jim podařilo provdati dceruška na nějaký mlýn. A to platilo zvláště za oněch dob, kdy zřízení cechovní kvetlo, kdy mezi všemi, kdož patřili k jednomu stavu, řemeslu, zaměstnání, panoval zvláštní duch vzájemnosti a pospolitosti. Páni mlynáři drželi jeden při druhém a starali se jeden o druhého. Krajánkové roznášeli noviny a pěkné pozdravení ze mlýna do mlýna, a tak přes nedostatek pošt a telegrafů byl celý mlynářský svět v Čechách od Krkonoš až k Šumavě v neustálém styku

Dr Fr. Lad: Rieger

a spojení — a také síť příbuzenstva předla se dále mezi mlynáři od pokolení k pokolení.

Stav mlynářský vždy zachoval si s větší neodvislostí zevní i původní svou rázovitost a měl v letech národního probuzení velký význam a úlohu důležitou.

Mlynáři nebyli tak jako lid selský stíženi poddanstvím a robotou. Byliť mlynáři namnoze držiteli realit dominikálních a nenáleželi k lidu robotnímu, pročež se stávalo často, že schudlé a pro víru pronásledované rodiny malé šlechty hledaly úkryt v tomto stavu. Zámožnost četných rodin mlynářských pojišťovala jim též větší neodvislost od kruhů vyšších a tím i větší samostatnost ve smýšlení i jednání, a takž ve světnici mlýnské stíny bídy a poroby nezaplašily touhu po vyšším vzdělání.

V té době, kdy šlechta již byla poněmčena a stav městský po pánech se opičil, kdy byrokracie celá stala se službou a nástrojem germanisace, kdy lid selský a vesnický robotou stížený nemohl si volně vydechnouti — v té době ještě pod střechou českých mlýnů plápolalo světélko samostatného českého života a zářilo do tmy národního spánku.

Ve mlýnech pamatovali ještě na dávné časy a opatrovali staré knihy — zde nevymřely staré tradice české, neutuchla nikdy jiskra národního vědomí a doutnala-li na chvíli pod po-

pelem germanisačního úsilí, probudila se při prvním zavanutí volnějšího dechu.

Ještě děd skláněl šedou hlavu nad starou českou knihou a již vnuk přinesl mu ze škol první české tisky, ty naivní a dojemné prvotiny nového jara — minulost a budoucnost zde podávaly si ruku.

Jako v rodech mlynářských podobně bylo tomu i mezi zámožnými sládky — a z těchto rodin stavu středního nejvíce synů putovalo na studie do Prahy, kde velká část jich stala se kněžími, a tito proniknuvše se v ohnisku českém myšlenkami novými, roznesli pak evangelium vlastenectví do každého koutečku Čech.

Byl tedy tento stav mlynářský a sládkovský jakýmsi pojítkem v dějinném svazku minulosti s budoucností a byl zároveň středním článkem mezi odrodilou intelligencí a zapomenutým lidem. Byl to strom, jenž v půdě národní měl své kořeny a z něhož vyrážely mladé haluze nového života, povznášející se k výšinám duchovního světla.

Pozorujeme-li poměry na venkově, shledáme, jak tam mezi lidem rolnickým všude vyvíjí se aristokracie zvláštního druhu — aristokracie selská. A právě tak jest tomu mezi mlynáři; i zde některé rody nad jiné vážené těší se zvláštní úctě a vážnosti, a k této, abych tak řekla aristokracii mlynářské v Podkrkonoší

čítala se rodina mlynářů Riegrů, kteří v ten čas seděli na velkých mlýnech v Semilech, Turnově a Hostinném.

Starého pana mlynáře Semilského, jenž byl na svůj stav neobyčejně vzdělaný a v písmě zběhlý a jeho synů všichni ve městě a okolí velmi si vážili a sám pan vrchní Semilský nebyl by býval od toho, provdati svou dceru za mlynářova syna Václava.

Václav Rieger byl statný mladý muž, ušlechtilé, výrazné tváře, černovlasý, živého černého oka a chování vážného a usedlého.

Zdaž by se mu dcera pana vrchního byla za nevěstu nehodila? Jak velikým, všemohoucím pánem byl tehdy pan vrchní na panství Semilském, o tom by již jen nějaký pradědoušek dovedl nám vyprávěti. Dcera jeho Louisa, černooká dívčina, prostřední, drobné postavy, byla tak cvičená, jak stavu jejímu příslušelo, a zejména vyznala se též v tom, co bylo tehdy takřka nutným požadavkem jemnější cvičenosti čili bilduňku — neboť o vzdělanosti se tehdy ještě nemluvilo — v hudbě a zpěvu.

Za oné doby politického ticha byla to jen muzika, klasická muzika, která oživovala české kraje a probouzela čilejší život v dědinkách i městech — ano ta duševní dřímota doby copové snila svůj krásný sen, plný skvělých pře-

ludů a tímto ideálem jejich snů byla muzika. Skoro bych si troufala tvrditi, že staří páni učitelé milé paměti pokládali pěstování muziky za stejně důležité jako učení dětí — a že na znalost not kladli stejnou, ne-li větší váhu, než na znalost abecedy.

Byla to veliká chlouba pro město, když se tam provozovaly slavné figurální mše a při slavnostních příležitostech velkolepé muzikální produkce. Také v Podkrkonoší a v Semilech nezůstali za jinými pozadu, a byla to jistě sláva nemalá když k poctě vrchnosti diletantskými silami tam dáván byl Mozartův Don Juan, při čemž vrchního Louisa zpívala Donnu Annu.

Jestli své posluchačstvo okouzlila, to nevím — ale tolik je jisto, že se Václavu Riegrovi přece nelíbila. Nechtěl o nevěstě té, již mu někteří namlouvati se snažili, ani slyšet a otec syna nenutil.

Byli mlynáři Semilští i zámožní i neodvislí dost, aby se nemusili ohlížet po přízni či nepřízni ani takového pána, jakým byl sám pan vrchní, a také si na svojí samostatnosti jak náleží zakládali.

A když se vrchní proto na mlynáře rozmrzel a jeho syna Václava na vojnu odvésti chtěl, tu pan otec dal rychle zapřáhnout, uháněl ku Praze a tam bez odkladu syna z vojny vyplatil.

Mohl si tedy Václav vybrati nevěstu, jaká se mu líbila — ale nespěchal s tím nikterak a oženil se až po smrti otcově.

Terinku ze Stavu uviděl poprvé v Boskově o pouti.

K Boskovské panně Marii putovala vždy četná procesí nejen z celého Podkrkonoší, ale i z dalekých končin. Terinka měla v Boskově jednu dobrou paní tetu a častěji do Boskova přicházela.

Když pan mlynář Semilský Terinku v kostele uviděl, měla na hlavě prostý hedvábný šáteček — a byla hezounká a roztomilá jako obrázek. Pan mlynář počkal si na ni po kostele, aby s ní porozprávěl. Zalíbila se mu tak, že již na jinou mysliti nechtěl. Vložil se do toho dobrý známý rodiny Terinčiny, Semilský měšťan a písař Slavík, aby to sdružboval.

Když pan mlynář Semilský přijel do Stavu na ohledy, Terinka právě nebyla doma — pásla krávy. Mlynář Rieger nedopustil, aby pro ni poslali, že si pro ni dojde sám. Šel za ní na louku, přeskočil strouhu a přistoupil k Terince. Jak se lekla, když jej před sebou uviděla! Přijde takový vzácný ženich a ona tu stojí bosa a v takové sprosté kytlici! Byla by se studem a hanbou do země propadla. Marně jí pan mlynář domlouval: »Ale co se stydíš, bláhová? Nestyď se, vždyť to není žádná hanba. Nač by

ses strojila, když jseš v práci?« Nedala se upokojit a jak se domů dostala, hned si nějaký kousek lepšího šatstva na sebe přehodila.

Pan mlynář Rieger sice na Stav na ohledy přijel — ale pak po dlouhou dobu ani se více neokázal ani o sobě věděti nedal. Tak tomu již bývá, je-li ženich čtyřicet let, že se pro samé rozvažování k rozhodnému kroku odhodlati nemůže, a při tom si myslí, že má vždycky času dost.

Mezi tím na Stavě už tu věc z mysli pustili a nezdálo se také víře podobné, že by z toho mračna mohl býti déšť. Pro děvče tak sličné a statné nebyla o nápadníky nouze. »To bylo ženichů,« říkávala někdy babička. »Ani se dvéře nezavřely.«

Pan otec si sice ještě vzpomínal na mlynáře Riegra, ale panímámě líbil se nejlépe zámožný hostinský Zelinka. To byl velmi uctivý člověk, vždycky panímámě ruku políbil a to pan mlynář Rieger nikdy neudělal. V tom se pantáta s paní mámou shodovali, že je čas, aby se děvče zaopatřilo.

Jak to mlynářem Riegrem trhlo, když najednou uslyšel, že Terinka měla se Zelinkou první ohlášky. Hned dal zapřáhnout a uháněl ke Stavu. Vedl svou věc u rodičů i u dcery s takovým důrazem a s takovým úsilím, že se mu podařilo obmýšlený sňatek zvrátiti. Od-

bytému ženichovi hned nahradil všecky útraty námluv a zmařených ohlášek a konečně vymohl, aby hned byly jeho ohlášky a sice všecky tři najednou. To bylo nějakého divení po celé krajině, když Václav Rieger a Terinka Wagenknechtova s kazatelny spadli!

Ale když potom Terinka šla polem s nůší na zádech a náhle Zelinku proti sobě uviděla, přece to v ní zabušilo leknutím. Nebylo již vyhnutí, museli se potkat. Dali se spolu do řeči, ona mu všecko rozumně vyložila, že jinak jednat nemohla, on její důvody úplně uznal a rozešli se v dobrém přátelství. Zelinka sám hned se s jinou zasnoubil a takořka současně s Terinkou svatbu slavil. Ale před svatbou přišel ještě k Terince a prosil ji, aby ho k tomu kroku požehnala. Že on sice ví, když se mu to, co si přál, pokazilo, že už šťasten nebude, ale že ji přece prosí, aby mu požehnala. I klekl před ní a ona ho požehnala na čelo křížkem, srdečně štěstí mu přejíc.

A tu by se mne snad mnohá čtenářka ráda zeptala? »Ale co si myslila Terinka: Vdávala se za Riegra z lásky?«

Myslím, milá čtenářko, že by dobrá naše babička byla se podivila takové otázce.

Ona vždy pokládala své manželství s Riegrem za velké štěstí, které jí Pán Bůh dal, protože své rodiče poslouchala, a až do své smrti

s největší láskou na svého nebožtíka vzpomínala. Ale ta dobrá — žena a matka plná lásky a vřelosti citu, která tak dobře rozuměla tomu, co je to konat svou povinnost a obětovat se pro muže a děti — tomu, milá čtenářko, co je to snění o lásce — ne, tomu ona nerozuměla.

Mlynář Wagenknecht nemohl ovšem svou dceru vybýti tak, jak by se bylo slušelo, když se vdávala na tak velký mlýn.

Ale seč byl, také udělati chtěl Když však skrovné věno nevěstino ženichovi odevzdával, mlynář Rieger věno vrátil a řekl, aby si to jen nechal pro ostatní děti, Terinka že ničeho nepotřebuje.

Dne 19. února 1816 byla svatba a Terinka přestěhovala se z otcovského domu do mlýna Semilského

* * *

Když si mlynář Rieger svou nevěstu do domu odvážel, neměl mlýn v držení sám jeden, ježto polovičním zápisníkem byl starší svobodný jeho bratr František. Byl to muž mravů bezúhonných, velmi přísný na sebe i na jiné, a při tom neobyčejně soudný a rozšafný. Mnoho času pro-eděl u knih, zvlášt u knih náboženského obsahu a všude si povídali o jeho učenosti a moudrosti.

Ve mlýně Semilském dbalo se velmi na přísnou kázeň a vážný mrav. Aby čeládka a chasa mlýnská rozpustilé řeči vedla aneb nějaké nectné písničky zpívala, toho hospodáři nikdy nepřipouštěli a což pak teprve kdyby se byl některý opil anebo se karbanu oddal!

Páni otcové ve mlýně byli, jak se tehdy říkalo »Staročeši« — to jest přidržovali se starých zděděných zvyků. Chovali vždy s velikou uctivostí některé starší české knihy obsahu nábožného a poučného a čítali si v nich, když bylo po práci.

Každého večera všichni členové rodiny, všecka čeleď a mleči musili se sejíti v šalandě. Některý z hospodářů zanotoval staré písně a žalmy a ostatní za ním pustili se do zpěvu. Tato zbožná zábava zakončena pak obyčejně krátkým čtením z bible a vážným rozmlouváním.

Tak tomu v rodě Riegrů vždy bývalo, a pan strýc Franc nebyl by pro živý svět dopustil, aby se na zbožný obyčej ten zapomínalo. Málo on si toho všímal, že čím více ve světě novot přibývalo, tím častěji se někdo nad tím večerním zpíváním ve mlýně pozastavil, aneb si o něm také zavtipkoval. Však také páni krajánkové, kteří se svou »husičkou«, to jest se svým bílým vakem na zádech od mlýna ke mlýnu putovali, dobře o těch obyčejích ve

mlýně věděli — a jakkoliv rádi do mlýna Semilského zabloudili, toho se někteří pečlivě vystříhali, aby tam nepřišli pod večer a nemusili s domácími žalmy zpívat a se modlit. Teprve po smrti strýce Františka pravidelnost večerních schůzek byla častěji přerušována výminkami, až přestaly úplně.

Jakkoli rodina Riegrova již po mnohá pokolení byla vyznání katolického, zdá se přece, že tradice zpívání žalmů a předčítání bible dědila se v rodině ještě od předků protestantských.

V rodu Riegrových vždy zachovávala a pěstovala se zvláštní rodinná hrdost. Udržovalo se v rodu tom staré podání, že předkové bývali stavu šlechtického a úřadníky v službách Waldštejnů. Všichni nemálo si zakládali na rodinné cti a nebyli by strpěli, aby ani ten nejmenší stín padl na chvalnou její pověst.

Když se o nějakém nechvalném skutku, o nějaké mravní špatnosti neb neslušnosti u jiných mluvilo anebo dokonce o tom pochybovalo, zda-li by se takové věci někdo z rodiny mohl dopustiti, tu vždy pan otec vážně pověděl: »Toho v naší rodině nikdy nebejvalo!«

A toho také nikdy nebývalo a býti nesmělo, aby se něco o tom, co se v rodině mluvilo a jednalo, z domova vynášelo, do světa vykřikovalo. Každý by si to byl za velikou

pohanu a za neodpustitelné provinění pokládal, aby tak přivedl rodinné záležitosti do hub lidských. Ba rodinná hrdost ani toho nedopouštěla, aby si některý ve svých trampotách a těžkostech cizím lidem postěžoval.

Pan otec vždy držel se pravidla, aby si každý svou žalost nechal pro sebe, a nechodil si stýskat jiným. »Trp a buď s tím zticha,« říkával, »nikdo ti na to nic nepřidá.«

Oba bratři spolu v lásce a svornosti vycházeli, ale bylo to především zásluhou hospodárného a podnikavého Václava, když hospodářství vzkvétalo a mlýn se zveleboval. Tento rozuměl nejen mlynářství, ale také obchodu a peníze se u něho držely. Měl rozsáhlý obchod v dříví a prknech, stáje byly plny dobrých dojnic a mnoho peněz se stržilo do roka za dobytek vepřový, který se vykrmoval z odpadků mlýnských. Jaký div tedy, že mlynáři Semilští vždy více polí přikupovali a že Václav Rieger později též mlýnek na Stavě ujal. Zámožnosti oběma bratrům přibývalo a vědělo se o nich, že jsou »majetníci«.

Pan bratr Franc také rozumně hospodařil a držel později ke své ruce také ještě malý mlýnek v Kuchelně u Semil, kam každodenně na dohled docházel. Ale jakkoli nebyl žádný outrata, již to tak měl ve své nátuře, že se na

nějaký krejcar nikdy neohlížel a byl, jak se říkalo, vždycky nóbl.

Mladá nevěsta vstupujíc do nového domova měla veliký strach z toho budoucího hospodářství a nejvíce leželo jí na mysli, jak se jí podaří vyhověti panu švakrovi, o kterém již tak mnoho slyšela vyprávět. Byl on již starým mládencem a měl tak své zvyky, své způsoby a zvláštnosti. Mnoho si na tom dala záležet, aby měl pan švakr všecko tak zřízeno a jídla tak ustrojena, jak si to míti přál. On každé maličkosti si povšiml a jinak by byl ani nepojedl, než na pěkně prostřeném stole. Ale když se jí někdy přece při nejlepší vůli nepodařilo všecky uspokojit, šla se na mlýnici vyplakat a po chvilce se vrátila s usmívavou tváří. Na to paní mlynářka zvlášť bedlivě pamatovala, aby svornost mezi bratry ničím nebyla pokalena, ale spíše utužena, a kdyby sebe menší mráček na nebi rodinném byl povstal, hned jej dovedla zažehnati svým vlídným slovem a moudrým jednáním.

Bylo veseleji a živěji ve mlýně od té chvíle, kdy se mladá hospodyně do domu přistěhovala, vážné jeho ovzduší se ozářilo, jako když se sluneční paprslek skrze mraky prodere. Ano i ty večerní schůzky a zpěvy se oživily, když tu zazníval krásný zvučný hlas mladé ženy a vedení zpěvu přejal. Paní mlynářka dovedla

celou domácnost osvěžit a obveselit a zaplašit z ní všecky chmury svým živým duchem, svou vždy stejně jasnou a veselou myslí, svou milou přívětivostí a výmluvností barvitou. Častěji nyní putovali za odpoledních hodin hosté do mlýna, aby si s paní mlynářkou porozprávěli.

Vždyť nejen paní mlynářka, ale též pan mlynář i bratr jeho rádi vídali ve mlýně hosty, ale ne společnost ledajakou, nýbrž lidi rozumné a cvičené. Pan mlynář také říkal, že to rád má a rád slyší, když se moudré rozprávky vedou, při nichž se člověk něčemu přiučiti může, ale ne aby se jen plané a pošetilé řeči mluvily a Pánu Bohu čas ukrádal.

Takřka denními hosty ve mlýně bývali pan farář s pány kaplany, oba páni lékaři a ten či onen úřadník neb učitel. Také vlastenečtí kněží z okolí rádi přicházeli do mlýna Semilského. Scházeli se na odpolední kávu ve velké přívětivé sednici mlýnské.

Každého dne časně z rána v létě i v zimě, třeba se sněžilo neb jako z konve lilo, kráčela paní mlynářka stezkou po stráni od mlýna vzhůru na náměstí k ranní mši svaté a nebyla by měla pokoje, kdyby nebyla každý den a každou práci s Pánem Bohem počala. Však i lidem by to bylo hlavou vrtalo, kdyby jednoho dne byla scházela na svém místě v první lavici. Vždyť měli všichni v městě dobrou paní

mlynářku ze srdce rádi a každý se obveselil, když ji cestou potkal a s ní porozprávěl. V neděli objevila se paní mlynářka v kostele ve svém zlatém čepci a tu byla radost se na ni podívat. Tak jí to krásně slušelo, že když nějací cizí hosté návštěvou ku vrchnosti do Semil přijeli, vždy se jen v kostele po ní ohlíželi a poptávali, kdo že to tam sedí v první lavici?

Doma byla mladá hospodyně všude první v práci, všude dohlédla a poručila, aby nikde práce nestála a aby boží dar na zmar nepřišel. Nu ale když jim Pán Bůh všeho dobrého hojnost nadělil, tu si myslívala, k čemu by to požehnání Boží bylo, než aby se o ně s jinými rozdělila? Žádný nuzný a potřebný člověk nehledal ve svých těžkostech útočiště u paní mlynařky nadarmo a pan mlynář dobře věděl, proč jí klíč od truhly s penězi nikdy svěřiti nechtěl. Co mohla a měla, to rozdala a když jí došly peníze, dávala potraviny, ba i pivo panu mlynáři z načatého sudu vytočila a lidem rozdala, tak že si je musil měřit dřevíčkem, aby mu ho tuze neubývalo.

Velikou podporou byla paní mlynářka zvláště chudšímu svému příbuzenstvu. Sestra Barbora »Fürliška« se svým mužem světákem dosti trampot zažila; často přicházela do mlýna si ulehčit, a zle by se jí bylo vedlo bez sestry mlynářky. Když jednou Führlich pivo převařil

a kontraband dostal, zaplatil za něj švakr mlynář tisíc zlatých pokuty, aby o vše připraveni nebyli. Třeba že pan mlynář byl člověk šetrný a někdy nesmírnou dobročinnost své ženy obmezovati musil, byl přece dobrý i obětavý.

Ale vždy ještě štědřejším a velikomyslnějším okazoval se starší bratr František a brzy se paní mlynářka přesvědčila, že neměla příčiny se obávati svého švakra. Třeba že byl někdy tak trochu podivný, byl přece ten nejlepší člověk pod sluncem. Když se přesvědčil, že žena jeho bratra je pracovitá, rozšafná a především že je nábožná, velikou měl k ní vážnost. Na nikoho tak nedržel jako na svoji švakrovou a všecko by jí byl k vůli udělal.

A když pan strýc Franc byl některého dne ve zvláště dobrém rozmaru, otevřel svou starou vykládanou truhlu, vyňal z ní několik zlaťáků a dávaje je Terince říkal: »Tu máte, Terinko, schovejte si to pro strýce Příhodu.« Ona pěkně děkovala a přijmouti je se zdráhala, ale tu on jí domlouval: »I jen berte — budou Vám dobré.« Však si paní mlynářka často na strýce France vzpomněla, jak jí ty zlaťáky byly dobré, když syn studoval.

Manželům Riegrovým narodily se tři dítky, prvním byla dcera Terezie; r. 1818 8. prosince narodil se syn, jenž po strýci a spolu kmotru

svém nazván František, třetí dítě, dceruška Marie, zemřela již v útlém věku.

Nemohlo býti matky něžnější a pečlivější než byla naše dobrá babička. Ty děti byly její stálou myšlenkou a její denní modlitbou, aby je Pán Bůh na duchu osvítil. Jako praktická žena znala velmi dobře cenu jmění a majetku ale to nebylo v její očích hlavní věcí. Jí se zdálo, že nemůže člověka v životě stihnout horší neštěstí, než mít hloupé děti a nic jí tak neleželo na srdci a o nic neprosila Boha tak vřele, jako o »dar ducha svatého« pro své děti. A proto také vždy, když syn odrůstal i později, kdy již jako muž působil, kdykoli mu štěstí přála, jej žehnala aneb s ním se loučila, vždy opětovala slova: »Synáčku, jen aby tě Pán Bůh osvítil darem, Duchem svatým.«

Pan mlynář mazlil se nejvíce s dceruškou Terinkou, která byla jeho miláčkem, ale matka neměla na světě nic dražšího než svého syna. Byla to první nemalá radost, když v kostele ministroval, ačkoli byl sotva šestiletý a ještě tak malý, že missál unésti nemohl a s ním na stupních oltáře upadl. Však také leknutí a úzkostí dosti přestála — neboť je-li v klukovi kus života, kdo jej uhlídá u vody, na pile, ve mlýnici? I stalo se, že v krátké době třikráte po sobě přišel do nebezpečí života. jednou byl zachycen pilou, po druhé uvázl rukou v mlýn-

Kiepův rodný mlýn v Semilech.

RIEGRŮV RODNÝ MLÝN V SEMILECH.

ském stroji, po třetí se bez mála utopil. Tu polekaná matka rozhodla, že hocha raději z domu dá. První učitel jeho v Semilech, kaplan Hušek, byl se stal kaplanem na Vysokém a tak odvezla paní mlynářka šestiletého hocha do Vysokého, kde byl farářem a vikářem zasloužilý vlastenec J. Kramář. V malé kaplance blíže fary bydlil Hušek se svým svěřencem a František navštěvoval zde národní školy. Po dvou letech vezla již matka syna do Šumberku k panu učiteli Karáskovi, jenž tehdá veliké pověsti požíval jako vzorný učitel a slavný hudebník, jemuž zámožné rodiny z celé krajiny svěřovaly syny, aby je v literním a v němčině vycvičil.

Za dvě leta přinesl si František z Šumberku proti nadání rodičů vysvědčení ze třetí třídy hlavní školy, kteréž tehdá opravňovalo ke vstupu do gymnasia. Páni učitelé a páni faráři, všichni to paní mlynářce říkali, jak ten hoch má dobrou hlavu, že by jej měli dát na studie. Mateřské lásce toho pobídnutí ani nebylo zapotřebí, sama si myslila, že by se na dítěti prohřešili, kdyby mu neposkytli příležitosti ve všem dobrém prospívati. I jala se prositi a domlouvati pantátovi, aby dali toho hocha na studie, alespoň na nějaký rok. Na mlynářské řemeslo že je desítiletý hoch tuze slabý, k čemu se má doma povalovat v za-

hálce? Pan strýc Franc také dobré slovíčko přiložil, že se to na hochovi neztratí, když se něčemu přiučí. Pan otec nerad si dal říci — snad již citem tušil nebezpečí, že by hoch tomu životu u knih přivyknouti mohl. Ale když všelijak odmlouval a na to okazoval, co takové studie peněz stojí — ozval se strýc Franc k panímámě sebevědomým hlasem: »I nechají ho! Já dám, co je potřeba.« Bylo rozhodnuto, že se stane po přání matčině.

Na podzim roku 1829 vypravila se paní mlynářka se svým synem do Jičína. Pečlivě se vyptala, kam hocha dáti, aby byla upokojena, že bude dítě v dobrých rukou, a pak ještě několikráte do roka, s hojným nákladem všelikých dárků ujížděla k Jičínu, aby na své oči viděla, jak se synovi daří, jak jsou s ním jeho domácí spokojeni, a došla také k pánům profesorům se zdvořile a uctivě poptati, jestli se její hoch dobře učí.

Pokud byl pan strýc Franc na živu, měla v něm paní mlynářka mocnou oporu a byla to veliká žalost a ztráta pro ni i pro synáčka, když strýc Franc r. 1830 náhle zemřel raněn jsa mrtvicí.

Ještě ve svém stáří, kdy již počínala ji soužiti pakostnice, psala paní mlynářka svému synu do Prahy: »Zejtra je den úmrtí pana strejčka Františka, 6. února zemřel na sv. Do-

rotu v 1830 roce, v 8 hodin ráno. To's byl v parvě. Ach, dítě, jen zpomeň, to víš, že vší lásky zasluhuje od nás, já jakživa na něj nezapomenu, to byl přítel, jakých je málo na světě.«

Nikdo nepochyboval, že zemřelý chtěl bratra Václava a jeho syna učiniti svým dědicem, ale ježto smrt jej zachvátila náhle a nebylo poslední vůle — hlásili se o dědictví nejen druzí bratři, ale všichni příbuzní až do čtvrtého kolena. Mlynář Václav musil druhou polovici mlýna od nich odkoupit a podíly vyplatit. A také o mnoho peněz se přišlo mezi lidem, kteří byli strýcovi dlužni. To tehdy ještě ani nebylo ve zvyku mezi sousedy žádati od někoho dlužní úpis — půjčovalo se na dobré slovo a poctivou tvář. Tak to činil také strýc František a do své zápisní knížky zaznamenával si jen pro své vlastní upamatování půjčenou sumu a k tomu začáteční písmena jmen dlužníků. A tak po jeho smrti platil dluhy jen kdo platiti chtěl. Tím ovšem přibylo panu mlynáři starostí a také příčin odvolati syna ze studií.

Po dvou letech měl se František navrátiti domů. Panu otci se zdálo, že je čas, aby se hoch počal učiti mlynářství. Ale paní maminka myslila, když se hoch tak dobře učí, že je škoda jej z toho vytrhovat i prosila a orodo-

vala, aby mu otec lhůtu o dva roky prodloužil. Pan otec sice svolil, ale stál na tom, že se musí hoch alespoň o prázdninách přiučovati mlynářství, aby uměl jak náleží sekerou vládnout. Když pak František jednou o prázdninách malý mlýnek sám si vytesal, dobře složil a na potok postavil, měl z toho pantáta ohromnou radost a opakoval si, jaký z toho hocha bude jednou mlynář.

Ale čím déle tento na studiích pobýval, tím vřeleji srdcem i duchem přilnul ke světu, kde duševní obzor jeho se rozšiřoval, tím bolestnější mu byla myšlenka, že by měl opustiti studie. Již probudilo se v jeho duši národní vědomí a v mysli jeho utkvělo přání, aby mohl působiti pro národ a aby mohl studovati klasy humanitní v Praze pod Jungmannem, tehdá již na slovo vzatým.

Po čtyřech letech studií, tak zvaných klasách gramatikalních, myslil pan otec, že má syn té učenosti již dost, více než jí pro svůj budoucí život potřebuje, ale matka rozhodně postavila se na odpor a chtěla, aby syn šel tam, kam jej srdce táhne. Snad že oba ani jasně nebyli si vědomi, že ten tichý rodinný boj o budoucnost synovu byl bojem dvou zásad.

Otec nechtěl mít ze syna pána, ale rozšafného občana, hospodáře a mlynáře, jakým byl

sám, chtěl, aby jeho syn a jeho vnuci pracovali tam, kde pracoval jich děd a otec.

Matka vnuknutím mateřské lásky cítila, že touhám jejího syna nepostačí úzký obzor venkovského života, chtěla mu poskytnouti křídel, aby se mohl povznésti do rozsáhlých oblastí onoho vyššího duševního života, do něhož ona sama byla vniknouti nemohla, ale před nímž v úctě se skláněla. A ta statná a pevná žena rozvinula všecku energii své rázné povahy, všecku vřelou výmluvnost, které ji naučilo srdce. Boj, který k vůli synovi podstupovala, nebyl dobojován jedním rokem, opakoval se rok od roku ale ona vytrvala a zvítězila. Mocnou oporou byly jí v tomto zápase také přímluvy některých vážených kněží, kteří vlastenecké tužby hochovy podporovali, a tak za pomoci jich paní mlynářka dokázala toho, že syn mohl studovati humanitní třídy pod Jungmannem a pak ještě i dva roky filosofie.

Ale při otcově nevoli k synovým studiím mnoho stálo to panímámu tiché práce, usilovného šetření, aby pro synovy potřeby vždy bylo peněz dosti. Kolikrát si tu s tichým zaplať Pán Bůh na nebožtíka strýce France vzpomněla, jak jí ty zlaťáky přistrkoval pro strýce Příhodu i na jeho slova: »Budou Vám dobré!« Neboť aby její syn snad v něčem újmu trpěl, byla by pro živý svět nebyla dopustila.

Když občas do Prahy přijížděla synovi byt vyhledat aneb po jeho prospěchu v učení se poptati, tu zvláště srdečně vítána bývala na dvou místech: od paní Náprstkové u Halánků a u Jungmanna. Mladý Rieger byl se stal Jungmannovým zvláštním miláčkem a matka jeho vloudila se do jeho přízně nejen svou prostosrdečnou líbezností, svou rázovitou bytostí — ale též svou krásnou horskou češtinou — zaradoval se, jak ji ve dveřích uviděl.

My nyní již ani představit si nemůžeme, jaká to ubohá, cizími slovy, děsnými germanismy a hrubými poklesky znešvařená čeština zaznívala tehdy z ulic Pražských. Vždyť Jungmann posvětil svůj život tomu, aby zanedbanou popelku ze špinavých cárů vysvlékl — aby Čechy češtině naučil. A když naslouchal proudu přirozené výmluvnosti a jadrné výřečnosti Semilské paní mlynářky, musilo mu býti asi tak, jako když muzikant od kosti, muzikant tělem i duší — odsouzený naslouchati hudlování všelikých fušerů — uslyší najednou kus poctivé muziky.

Paní mlynářka Semilská se jak živa gramatice neučila a přece nebylo v řeči její ani nesprávnosti ani germanismu a cizomluvy, jen některé zvláštnosti dialektu horského — byť se právě v Podkrkonoší jazyk náš zachoval v neporušené přesnosti. A jaké bohatství výrazů,

jaké ryze české obraty! Jungmann nikdy svého hosta brzy nepropustil a vždycky musila paní mlynářka u něho zůstat na oběd. A tu někdy také nějaké slovíčko z té horské češtiny do Jungmanova slovníku přibylo. Vždyť také Rieger o prázdninách sbíral slovíčka, které Jungmanovi přinášel.

Jak velice zalekla se paní mlynářka, když náhle dostala od Jungmana psaní, aby přijela do Prahy. Bez meškání sedla na dostavník a ujížděla. Nešlo o nic menšího, než o vyloučení jejího syna ze škol. Měl již syn její při svých studiích ten osud, ža jakkoli se těšil lásce u některých professorů, přece míval s nimi někdy potýčky. Tak tomu bylo již v Jičíně, když se nechtěl podrobit trestu klečení, tak i v Praze, když jeho návodem celá škola přestala pozdrazovati profesora, který žákům neděkoval. Jungman vždy svého miláčka chránil, ale když tento dopustil se tak hrubého porušení discipliny, že suplujícího pana profesora B. mezi přednáškou před celou školou opravoval, jeho poklesky proti historii a zeměpisu mu vytýkaje, tu bylo i laskavé péči Jungmanově těžko nesnáz vyrovnati. Musila přijet panímáma na pomoc a té se teprve podařilo zlá mračna zažehnati, profesora uprositi a také hocha k povolnosti přiměti, tak že řekl: »Panímámo, jim k vůli to udělám, že toho osla odprosím«.

O prázdninách bývalo ve mlýně Semilském velmi živo, mnohý přítel a soudruh Riegrův zabloudil do mlýna, kde panovala pravá česká pohostinnost.

Ale když syn ještě o prázdninách neměl doma pokoje a se svými soudruhy cestovati chtěl, tu se pantáta opravdu rozhorlil! »Celý rok toho hocha nemáme doma, ještě o vakacích af se nám toulá.«

Ale panímaminka, která celý rok ty neděle počítala, kdy se syn domů vrátí, přece jak jen mohla mu ve své dobrotě ještě přistrčila peníze, aby se mohl do světa podívat.

Měli rodiče doma pro radost alespoň dceru Rezinku Byla to dívčina vysoká, neobyčejně štíhlá, bohatého černého vlasu a kdo neviděl, jak hbitě otáčela se v hospodářství, byl by ji podle neobyčejně krásné ruky pokládal za vznešenou slečnu. Do jejího jiskrného modrého oka přešel zářící paprslek líbeznosti matčiny, ale více vlastností podědila po otci. Vždy více se skrývala se svými city než její matka, vřelost a hloubku citu zastírala lehkým přídechem mužné ráznosti, při tom byla neobyčejně přímá. Sebe menší přídech strojenosti jí byl odporným, všemu dala pravé jméno a každému bez okolků pověděla do pravdy. Pantáta byl do své dcerušky jako zamilován, všude musila jej provázeti, klíče od truhly s penězi ona jediná

dostala do rukou a když chtěli něco na pantátovi vymoci, poslali Rezinku.

Po světě mlynářském v blízku i v dáli brzy roznesla se pověst o švarné nevěstě ve mlýně Semilském. Hlásili se o ni synové z velkých mlýnů na Labi a ze všech možných koutů Čech a ženichů bylo, jak se říkalo, že »mohl jimi Jizeru zastavit«. Bylo to jako z udělání, jako by byla panímáma svou dceru »starou kabelí podkouřila« a to prý nemá žádná matka opomenout, která chce, aby její dcera měla štěstí.

Rodiče sami volili za dceru. Nevybrali si žádného z bohatých ženichů s velikým majetkem a co divnějšího, nevybrali si mlynáře. Obávali se pro nepevné zdraví své dcery velkých starostí a prací spojených s rozsáhlým hospodářstvím a pantáta říkával své dceruške: »Vencínek je hodný člověk, toho si dceruško vem!« A takž r. 1837 provdala se Rezinka za Václava Machačku, jenž byl justiciárem v Králové Dvoře a později okresním soudcem v Libáni.

Když mladá nevěsta domov opouštěla, sjely se na Horkách v hospodě znenadání dvě svatby a tak setkaly a seznámily se spolu dvě nevěsty: sestra Riegrova s — Boženou Němcovou.

Téhož roku (1837) Rieger byl právě skončil druhý rok filosofie. Přál si studovati práva — ale tentokráte již ani přímluvy matčiny nic ne-

zmohly. Pantáta churavěl neduhem plicním, ubývalo mu síly, potřeboval zastání. Syn musil se podrobiti a vzdálen jsa ruchu národního, po kterém toužil — putoval alespoň častěji do blízké Libuně, kde u děkana Marka scházívali se ve čtvrtek vlastenci z okolí na přátelský slovanský sněm. Bývali tu Šír. Fährich, Vetešník a j.

Ale mezitím, kdy pan otec spokojeně se usmíval, že syn, který byl již za mistra cechu mlynářského řádně povýšen, tak statečně mlynaří, tento za tichých večerů sedával u knih a ke zkouškám právnickým se připravoval. V Semilech jediná matka byla zasvěcena v jeho tajemství, že se byl dal v Praze zapsati jako soukromý posluchač prvního roku práv, ona také byla mu nápomocna, aby mohl v pololetí a pak ke konci roku školního pod nějakou záminkou do Prahy zajeti.

Vrátiv se v létě 1838 z Prahy podal otci svému složený papír. Pantáta do papíru nahlédl — bylo to vysvědčení z prvního roku práv. Starý mlynář zamyslil se nad tím papírem a pak řekl s bolestnou resignací: »Už vidím, že z tebe mlynář nebude. Dělej, jak rozumíš a jdi, kam tě srdce táhne.«

Odpor otcův byl zlomen — syn mohl jíti, kam jej srdce táhlo, ale matka, aby churavý otec syna nepohřešoval, vzala na sebe práci

za otce i za syna. Říkával často pan mlynář své ženě: »Jseš mladší, proto jsem si tě vzal, abys mne zastala.«

A to ona také svědomitě činila. Pro živý svět by nebyla dopustila, aby si muž na zdraví ublížil — raději své vlastní nastavila.

Nebylo snadno hospodařit na tak velkém mlýně. To by jen starý mlynářský mohl porozumět, co to znamenalo, když měli tehdejší dobou ve mlýně patero a pak šestero složení. Tehdy bývaly pro mlynáře zlé časy — parních mlýnů nebylo. Jizera teče prudce a valí své horské proudy vždy v neztenčené hojnosti a když jiné mlýny v celém okolí pro nedostatek vody stály, v Semilském mlýně veselé klapání ani na okamžik neutichlo. Když pak přišla suchá léta, kdy i větší mlýny na Labi pro slabší tok vody mlely jen zvolna — tu se jezdilo s mletím na mnoho mil cesty a z kraje až na Jizeru do Semil. Před mlýnem Semilským stávalo někdy padesát, ba třeba až ke stu for s obilím, které krajáci přivezli. Jak tu prosili i stárka podpláceli, aby nemusili dlouho čekati.

Dobře znali také na úřadech paní mlynářku Semilskou, jak svou přirozenou a jadrnou výmluvností dovedla práva mlýnská hájit, jako nějaký advokát. A což teprve, když přišli sekerníci, když se kola řídila, splav nebo jez

stavěl, neb opravoval, jak se tu často řemeslníci paní mlynářce podivili! Byla to jedna řeč, že by musel ženskou pohledat, aby tak práci rozuměla, jak se má všeliká správa a stavba vodní dobře a levně pořídíti.

Jaká je to starost na horách na takové rozmarné divoké vodě, jako je Jizera, to si ten, kdo není od cechu, nemůže a nedovede pomyslit. Jak často tu voda břehy potrhá, struhu zanese, jak často se musí v zimě zamrzlá strouha prosekávat — a což teprve z jara, když jdou ledy, jaké je tu třeba opatrnosti, aby se nikde nic neprotrhlo, aby se vodě vůle dala a aby mlýnice najednou neoctla se pod vodou! Jak často v noci vyskočila paní mlynářka z postele a přehodivši jen lehký šat vyběhla do mlýnice a na vantroka se podívat, je-li všecko v pořádku, ba mnohdy vícekráte za jednu noc až ke splávku běžela, aby se přesvědčila, nehrozí-li od vody žádné nebezpečí.

Největších svízelů přestála paní mlynářka v zimě, když se ledy prosekávaly. Nestačilo tu jen prosekati mlýnskou struhu, musila se odstraniti stříž čí kříš ze řečiště — musilo se s lidmi jíti až za jez malou as čtvrt hodiny vzdálený a tam prosekávati ledy. Bez dohledu by najatí lidé nic nebyli udělali a paní mlynářka prostála tu za krutých mrazů dlouhé hodiny, půldny, ba celé dny. Nejednou při tom

nohy si smáčela, ba dvakráte i do ledové vody spadla. Domů bylo daleko a ona nechtěla se z místa hnout, pokud práce nebyla hotova a pokud voda nešla na mlýny. Což tedy? Zůstala v mokrých šatech u vody stát. Přimrzly jí k tělu a ztuhly v prudkém mrazu, že šustily a drtily se jako papír a že doma ji pak s tíží zmrzlých šatů zbaviti mohli. Vyprávěla mi o tom nejednou nejen babička, ale i stará služka Anežka a jiní pamětníci těch nerozvážných kousků mé dobré babičky, které se nezdají ani víře podobnými.

Jednou se stalo, když paní mlynářka právě se byla smáčela a tak u vody stála, že šel kolem velebný pán R . . . . Krom toho posvěcení bylo v něm přece ještě kousek žluče — a když tak paní mlynářku v přimrzlých šatech, mrazem se chvějící uviděl, pustil se do klení a proklínal ji, jak to jen pravý horák dovede z plných plic. Ohlašoval jí, co jednou zkusí bolestí a jak na něho bude do smrti pamatovat, že jí to předpověděl. A když ji jak se patří proklel, poslal ji domů, že za ní u vody postojí.

Měl tehda velebný pán pravdu tvrdě, že na něj bude paní mlynářka do smrti pamatovat. Když později pakostnicí k lůžku připoutána vlády v těle pozbývala těžké bolesti snášejíc — vzpomněla si na něho bezpočtukrát

a vypravujíc nám o té příhodě vždy si opakovala všecka slova pana pátera, ba i všecky nadávky, které jí v přátelské rozhorlenosti byl uštědřil.

Dobře paní mlynářka svého muže zastávala, ale života mu přece prodloužiti nemohla.

Na podzim r. 1840 bylo již zdraví jeho tak bídné, že Rieger psal faráři Huškovi: »Pantáta větším dílem leží a nemůže se o nic starat a nezbývá tedy, než že panímáma všechno obstarati musí: ona dělá mlynáře, mlynářku, hospodáře, hospodyni, právního plnomocníka, ona dohlíží u jezu, dojíždí na Sychrov v té záležitosti a Bůh ví, co ještě.«

Rieger byl si přál poznati cizí university, a studoval druhý rok práv ve Vídni, ale třetí a čtvrtý již v Praze, aby mohl ob čas navštíviti churavého otce, jehož stav zdravotní stále se horšil a on vždy více krve odkašlával. Když jsem o smrti svého dědečka vypravovati slyšela — vzpomněla jsem na slova spisovatele ruského, jenž líče obdivuhodnou sebevládu, s jakou muži a ženy z lidu patří smrti v tvář — dodává: »udivitelno umírajet ruskij člověk.« Také dobrý český člověk umírá statečně.

V dubnu r. 1841 se nemocnému tak přitížilo, že matka chvatně volala syna z Prahy.

Otec zaopatřen svátostmi umírajících byl na shasnutí — čekal se každou chvíli. Lékař

nechtěl ručit ani za několik hodin. Matka a sestra v horečném napnutí vyhlížely z okna, naslouchaly očekávajíce příjezdu Riegrova a děsily se, že otec zhasne nerozžehnav se se synem. Umírající zachovával nep rušený klid a plnou duchapřítomnost. Zpozoroval úzkost své ženy a dcery a řekl klidně: »Nebojte se, já vyčkám, až přijde.

Skutečně vyčkal; syn přijel. Na to záhy z rána umírající žádal, aby všichni šli do kostela na mši a za něj se pomodlili. Oni odpírali, bojíce se jej na okamžik opustit a tu on opět klidně jim pravil: »Jen jděte — já počkám.«

Když se vrátili z kostela, povolal všecky k sobě a činil své poslední pořízení. Jasně a klidně vyslovil, co mu leželo na srdci o budoucnosti ženy, dcery a syna. Nezapoměl také na to, jak si mají vést v hospodářství a co mají z jara zasít na které pole. Pak řekl, aby si klekli, že jim dá své požehnání. Oni klekli, a on každého zvláště požehnal — ale mezi tím, kdy je žehnal a s nimi se loučil, náhle klesla mu ruka a on zvrátil se zpět do podušek. Pohlédli mu ve tvář, byl mrtev. Bylo to r. 1841 16. dubna ráno.

S láskou vzpomínala naše babička na svého nebožtíka až do smrti. Osaměla nyní ve mlýně a jen se starala a hospodařila pro vzdáleného syna.

Když rok smutku minul, zafukal na dvéře mnohý ženich a jiní posýlali vzkázání. Třeba že paní mlynářce bylo již přes čtyřicet, byla ještě statná žena plna života a zvláštní okouzlující líbeznosti. Mnohý vážný mlynář by byl si za štěstí pokládal dostati tak rozumnou a statnou hospodyni, vždyť byla pro svou rozšafnost rozhlášena daleko široko. A protože se vědělo, jak na synovi svém lpí, hleděl ji mnohý nápadník ubezpečit, že nechce podílu na mlýně, ano jeden nabízel se dokonce, když si jej paní mlynářka vezme, že syna jejího svým dědicem učiní a šedesát tisíc mu upsati dá.

Ale všichni odešli s nepořízenou. To by byla spíš Jizera obrátila svůj tok proti kopci, než aby se ona tak mohla prohřešit na svém nebožtíkovi, který ji ještě na smrtelné posteli prosil, aby se nevdávala. Vždy jen s despektem mluvívala o ženách, které se podruhé provdaly.

Jakkoli tiše a spokojeně plynul vdovský život paní mlynářky ve stálé práci a ve vzpomínkách na děti, bylo v něm mnoho skrytých nepokojů a tichých žalostí.

Neminul ještě ani rok od smrti mužovy, když stihla ji děsící zpráva, že syn její byl v Praze uvězněn. Byl pak upadl v podezření, že udržoval spojení s polskými emisary a napomáhal transportu revolučních knih polských skrze Čechy.

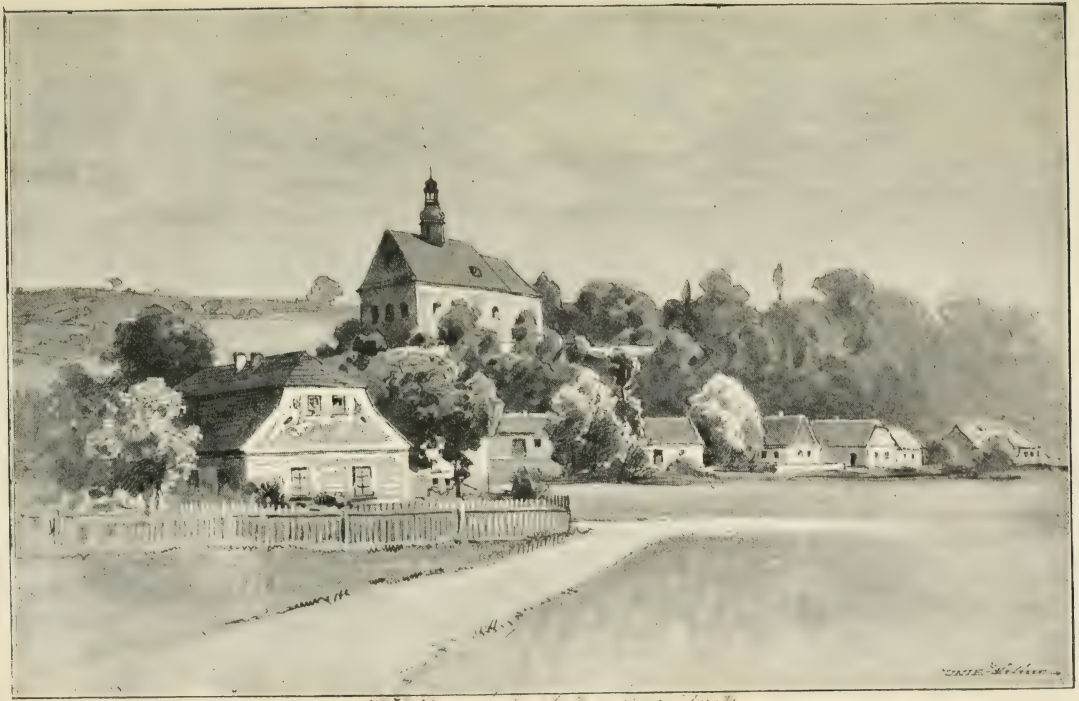

Hřbitovní kostel v Semilech.

Tehdy ještě nebylo slýchati o politických vězních a v očích valné většiny byl každý konflikt se zákony hanbou a potupou. Když nebylo veřejného řízení — vše, co se soudu týkalo, nabývalo rázu záhadné tajemnosti, fantasie lidská měla volné pole k bájení — a celá spousta nejhroznějších pověstí donesla se k matce Riegrově, která v největších úzkostech ujížděla ku Praze, aby uvězněného syna navštívila. »Zde v Semilech,« psal později Rieger příteli Huškovi, »by'y se hrozné věci o mně roztrušovaly. Vůbec se mluvilo, že jsem v kriminále — ano že jsem odsouzen co ruský spion. Jiní zas pravili, že jsem chtěl volit českého krále, jiní dokonce, že jsem sám chtěl být českým králem. Ano i páni úředníci z části pomáhali těmto řečem, pravice, že jsem zatčen skrze Hochverrath. Lid tomu slovu nerozumě je opakoval a jedni pravili, že budu 26 oběšen, jiní, že budu mečem odpraven, jiní zas, že půjdu na věky na Spielberk a že budu všeho jmění zbaven. To je část těch řečí, které zde v Semilech a v okolí obíhaly.«

Policejní ředitel Muth, rozhořčený na Riegra pro půtky, které s ním měl za příčinou českých ohlášení ku českému plesu, zúmyslně protahoval výslechy a propustil Riegra teprve 17. den, když bylo po plesu, aby vlastenci jej v plesu tom slavnostně přivítati nemohli. Vy-

pisuje to vše ve svém listě Huškovi, dodával Rieger: »Ostatně mne ta věc tak tuze nezarmoutila ani neustrašila, a jediné, co mne při tom velice bolelo, bylo zarmoucení a veliká starost mé matky. A již pro ni vystříhám se toho, abych do takové nesnáze opět nepřišel. Jinak bych si z toho byl málo dělal.«

Brzy však připravil své matce novou starost. Vrhl se do plného proudu agitací národních a zanedbav počátky choroby plicní, zachvácen byl v dubnu roku 1844 prudkým chrlením krve. Musil zanechati vší práce, vrátiti se k matce do Semil a následky choroby dlouho se vlekly, plníce mysl jeho těžkomyslností a srdce matčino úzkostí. Když lékař poslati jej chtěl v zimě r. 1845 do Italie, ona plna byla obav, že se jí z těch dalekých končin snad ani nevrátí. Syn zůstal tedy k uspokojení jejímu v Čechách, ač zotavení jeho jen zvolna pokračovalo, a z Prahy podával jí zprávy, jak se zasazuje o průmyslovou školu, o české divadlo.

Roku 1847 nastala pro paní mlynářku radostná chvíle, když ku promoci svého syna vstupovala do síní university v Carolinum, kde viděla shromážděnou veškerou vlasteneckou společnost pražskou.

Ale když krátce na to opětné plivání krve syna zachvátilo, uvěřila i matka naléhavým

přímluvám dra. Čejky, že pobyt jižní může syna zachrániti, a on na podzim odebral se do Italie, odkudž odvolala jej zvěst o dnech březnových.

Za svých mladých let málo se starala a věděla paní mlynářka o tom, co se děje ve světě veřejném. Neměla jiného uvědomění národního, než pokud ono žilo skrytě v mysli lidu, který jen citem svým rozsuzoval, my že jsme my a Němci že jsou Němci a těm že přece není tak radno věřit jako našim. Ale srdce ženské již je tak stvořeno, že musí přilnout k tomu, k čemu přilnuli ti, které miluje — a tak také paní mlynářka počala si všímati snah a myšlenek, pro které žil její syn. Když rok osmačtyřicátý rozproudil onen jarní — okouzlující ruch po celém národě, málo bylo v Čechách tak dychtivých čtenářek Národních Novin, jako paní mlynářka Semilská — vždyť hledala v nich zprávy o svém synu.

Tento v kolika okresích zvolen za poslance zemského a říšského a tu při všech projevech a důkazech lásky a důvěry lidu synu jejímu prokazovaných matka plakávala radostí. Zvláště ji těšilo, že přijal volbu v okresu Semilském mezi krajany svými horáky, kteří pokládali jej za svého a zahrnovali jej svojí láskou.

Často nyní putovali vlastenci okolní k paní mlynářce do mlýna Semilského, aby se poptali,

co syn její píše, aby si přečtli výtisky řečí, které matce posílal. Ale také mnoho obav budilo se v paní mlynářce — že ti čeští poslanci v nenávidící je a rozbouřené Vídni, kde noviny stále proti jich osobám štvaly, přece nejsou bezpečni a jisti.

Když Rieger při počátku zasedání říšského sněmu ve Vídni pronásledován a insultován byl na ulici zástupem rozkvašeného lidu, hned spěchal psát matce: »píšu jim o tom, aby o tom napřed věděli a se nelekali, až o tom v novinách číst budou, o čemž nepochybuji.«

Ale žádné upokojování a ujišťování nezvrátilo v srdci matčině tušení citu, že syn její může býti vydán mnohému nebezpečí.

Proti poslancům českým a zejména proti Riegrovi bylo tehdy agitací vyvoláno veliké rozkvašení a když vypukla revoluce říjnová, Rieger zejména byl na listě těch, kteří dle tajného usnesení revolučního komitétu byli odsouzeni k smrti, a byl také dopoledne dělníky ve svém bytě hledán. Avšak přátelskou výstrahou Havlíčkovou, aby již do bytu svého pro kožich se nevracel, že mu raději svůj vlastní půjčí, ušel Rieger nebezpečí tomu, a tak spolu s Havlíčkem, ač ne bez nebezpečí, vyvázli z Vídně. Když dojeli poštou do Meissau, tři štace od moravské hranice, psal Rieger ve 2 hodiny v noci list matce, aby ji o šťastném vy-

váznutí svém ujistil. Avšak list teprve 11. října došel do Semil a také list dra. Šebka z Prahy, kterýž matku Riegrovou ujišťoval, že jak se proslýchá, syn její jest v bezpečí. Došel později než noviny.

Jak paní mlynářka dočetla se v novinách o vypuknutí revoluce a oběšení Latourovu, tak strašlivě se polekala, že upadla do nemoci, kteráž měla pro zdraví její smutných následků, ztratila v chorobě té všecky zuby.

Mrtvo politické nezbavilo ji však smutného osudu žíti v úzkostech o vzdáleného syna, ježto tento, chtěje na jiném poli prospěti věci národní, za příčinou studií v cizině odebral se do Němec a Francie, pilně podávaje matce zprávy o svém žití ve Francii.

Na podzim r. 1849 dočetla se paní mlynářka v novinách že syn její je obviněn, jakoby u knížete Adama Čartorijského byl vstoupil v tajné úmluvy s jednatelem revoluční vlády uherské, hr. Telekym.

Syn v listech svých neustával ji ujišťovati, že zprávy novin jsou lživé, že neučinil kroku, kterého by před právem a zákonem zastávati nemohl, sám že nemá žádného strachu, ale že posečká v cizině, až budou zavedeny veřejné soudy, aby svévole úřadů vojenských nemohla svým rozsudkem učiniti mu další politickou činnost nemožnou. Ona přece v duchu viděla

již syna před soudem vojenským pro velezrádu. Vždyť vojenský soud zasedal, stav obležení v Praze trval dále, všude slyšeti bylo jen o stíhání a zatýkání a poděšené mysly byly nakloněny věřiti i nejčernějším smyšlenkám. A tak také o Riegrovi plno strašných pověstí a bájek donášelo se matce Riegrově do Semil. Tato počala opět churavěti i stýskala si listem dceři, že pro churavost ani na svátek Františkův do kostela jíti nemohla. I prosí dceru, aby do Prahy zajela, a jak to s bratrovou záležitostí stojí, se vyptala, dodávajíc: »jdi tam k svatému Janu a pros ho taky za bratra, aby ho svatý Jan chránil ode vší hanby. Já mám, dítě, tu nemoc z těch řečí.«

Ještě rok to trvalo, než svého syna uviděla. Maje v úmyslu postaviti se přímo ve tvář ministrům samým a uniknouti tím horlivosti policejních zatykačů, oznámil matce, že se vydá na cestu přes Drážďany a Žitavu přímo do Vídně, aby mu do Žitavy přijela naproti. Bylo to roku 1850 před vánocemi v nejtužší zimě, když paní mlynářka s dcerou Terezií ve vší tichosti vypravila se přes hranice — a tam ztrávily štědrý večer se synem v zákoutí hostince Žitavského.

Často se modlila dobrá matka, aby si syn šťastně nevěstu vyvolil a když se to stalo — okřála radostí a štěstím. V srpnu roku 1853

přivezl Rieger po svatbě svou mladou paní matce do Semil, kteráž přilnula k ní brzy srdečnou láskou jako k vlastnímu dítěti.

Měla nyní ještě více o koho se starati a bylo to nějaké péče a shánění, co by vždy mohla poslati v kufříku po formanovi do Prahy svým dětem do hospodářství a do kuchyně. Velikou úctu chovala k Palackému i k matce své nevěsty, kteří také někdy do Semil zavítali. Kdykoli pak s nimi se stýkala, přirozený takt dobrého srdce učil ji chování tak roztomilému, že brzy zavládl mezi nimi srdečný poměr; v listech svých jmenovala vždy paní Palackou »naše drahá matinka«.

»Je-li vašeho drahého tatínka svátek,« psala 3. prosince 1853, »tak že mu mnoho zdraví přeji, aby Vám ho Bůh dlouho zachoval, aby se mnoho radostí na Vás dočkal za jeho starost, abyste mu život jeho osladili, to ze srdce přeji.«

Často posílala paní mlynářka nevěstě a synovi listy, ovšem psané švabachem bez interpunkce, prostonárodní orthografií, písmem dosti velkým, ale ku podivu vypsaným, kteréž počínaly »my zlaty dítě« a končívaly »do ochrany boží vás poroučím«, často přidána douška: »Piš mi hned a něco potěšitelného.« V listech těch mluvilo její zlaté srdce přirozeně a prostě a do lístků těch musíme nahlédnouti, chceme-li poznati, jak smýšlela a cítila

Čítáme v nich prostá slova: »Já sem pořád v duchu a srdci u vás, s vámi se těším, s vámi vše sdílím.« O nevěstě své psala z jara r. 1854: »Já na ni pořád myslím, kudy chodím a co činím, pořád ji mám před očima a za ni se modlím každodenně, by nám ji dobrotivý Bůh zachoval a hojnost všeho dobra jí Bůh dal.«

Když pak nevěsta v létě r. 1854 zůstávala na statku v Suchdole, jejž byl Rieger v lednu koupil, napomínala ji matka Riegrova v listě: »Prosím vás, jen tam dlouho nezůstávejte, jeďte brzy k matince, aby ona okolo vás byla pořád, ono mně to hroznou starost dělá, jen, dítě, moc neseďte, pořád někde s Riegrem choďte, to není dobře moc sedět, ani k plotně nechoďte, ať si to někno jiný udělá. Já se, dítě, pořád za vás modlím a na vás myslím kudy chodím, aby vám to Bůh dal šťastně. Jen kdyby Vám Bůh zdraví dal, já se s radostí budu starat. Do ochrany boží vás poroučím, srdečně vás oba líbám, za vás se modlím a na vás myslím. Jen, dítě, poslechněte. Vaše matka.«

A když se vnučka narodila, opětují se mateřské rady v listech. Dne 6. prosince 1854 pak psala o zdraví paní Palacké: »Velice jsem se potěšila, že naše matinka drahá je zdravější, já každodenně Boha prosím, aby jí Bůh zdraví dal, aby mohla nad vámi bdít, aby vám byla

poradou, útěchou a tu naši maličkou, aby nám pěstovala. Já si často na ni vzpomenu, ach Bože dej, abych jen to dítě mohla vidět, jak to asi je, a tu si myslím, dyť je tam naše matinka drahá, ta nám ji bude jistě dobře pěstovat, Bože nám dej, aby se naší matince drahý podobná stala naše malá, tak budem šťastní. Matince že srdečně děkuji za všecku starost, kterou má o naši malou a o vás oba, aby jí Bůh síly dal a hojnost všeho dobra jí udělil za to, co pro vás činí, já se jí odměnit nemohu jinak jen modlitbou, Marinko vás dítě drahý, ubezpečuji, že vás srdečně miluji, den ode dne víc, třeba vám nepsala, já mám, dítě, všeliké starosti v domácnosti. Ten týden jsem jako omámena, mládka i práška všecko jsem to vyhnala a zas nové vzala. Teď nevím zas co mám, jeden neřád vyženu a druhý zas vezmu. Já ale při tý vší starosti na vás myslím a myslit neustanu, dokud živa budu. To bude Bůh mým svědkem, jak vás miluji.«

A když k babičce dolétaly zprávy o prvním zoubku a prvních krocích maličké, tu opakují se v listech jejích slova: »Ach Bože nám dej tomu dítěti zdraví a osvěť nám ho darem duchem svatým, aby nám mnoho radostí učinilo, za to každodenně Boha prosím.« »Teď se pořád s těma vlásky toho dítěte těším,« píše v jiném listě.

A což teprve, když o tři léta později narodil se vnouček, k tomu babička celé srdce přiložila a skoro v každém listě opakovala: »Ach Bože nám to dítě zachovej a osvěť nám ho darem duchem svatým.«

Někdy ovšem byly listy její jen plny hospodářských zpráv a starostí a ty nevěstu její tak netěšily. Vy jste se na mne, dítě, mrzela« — omlouvala se pak v následujícím psaní, »že jsem jen o samý řípě psala, já jistě na vás a na to dítě, Riegra, matinku, tatínka a celou vaši rodinu myslím neustále, co pak mám na světě než vás. To není malá supernace a starost, co já mám, já to všecko z lásky pro vás činím, to bude někdy Bůh mým svědkem, ten to nejlépe ví.«

Mnoho měla dobrá babička starostí o mlýn a o vnoučata, ale nenadálá bolestná rána starosti jí přimnožila. V srpnu r. 1856 psala své nevěstě: »Víte již, jaký zármutek nás potkal, že můj syn Machačka zemřel dne 12. v deset hodin dopoledne. Já sem od té doby pořád churavá, to je rána pro mně, cera tak slabá, churavá a tolik sirotků, to je rána pro mně, ach Bože, mi to dej šťastně přečkat, ale nevím, ať je, jak Bůh chce.« A za nedlouho psala: »Když se podívám na ceru a na ty dítky, to mi může srdce puknout, já musím někde venku

chodit, nemohu se na to dívat, ach co to Bůh na mne dopustil takovou starost.«

Ovdovělá dcera se čtyřmi dítkami přistěhovala se do Semil, zde zakoupila dům na náměstí, tak těšila se ve svém zármutku matčinou láskou, kdežto dcerušky její staly se v brzku babičce ve starostech hospodářských vydatnou oporou a pomocí, jíž ona při slábnoucím svém zdraví čím dále tím více potřebovala.

Prvního účastenství brala babička na zármutku své nevěsty, když zdraví paní Palacké, která v prvních letech ještě do Semil dojíždět mohla, stále se horšilo. Tak psala 7. listopadu 1858 synovi svému: »Psaní jsem od tebe obdržela a se ulekla, že naše matinka drahá byla a jest nemocná, ach Bože jí dej zdraví, že ji srdečně líbám a každodenně za ni se modlím, aby nám ji Bůh zachoval. Já sem to cítila, že se něco u vás stalo, já sem byla pořád nepokojná, pořád sem plakala a nemohla spát celé noci. Prosím tě, dítě, jen s matinkou hezky zacházej, co možná nejšetrněj, abys jí nic v cestu nevložil, co by ji zarmoutilo, ona je slabá, outlá, tak potřebuje, aby se s ní outle zacházelo.«

Na podzim r. 1859 odvezl Palacký churavou choť svoji do Nizzy a dcera její se starším dítkem odebrala se za nimi, když pak též Rieger, zanechav synáčka v Praze péči své sestry Macháčkové do Nizzy odjížděl, psala mu matka

v únoru 1860: »Můj zlatej synáčku! Bůh tě provázej, mý dítě, na všech cestách, ochraň tebe ode všeho zlého a šťastně se mi navraťte, ach můj Bože, to je osud na mne, že já musím pořád v takovým strachu bejt.«

Aby se potěšila, jela se do Prahy podívati na vnoučka a pak psala: »Já mám teď své potěšení to dítě, když si nevím rady starostí, tak si jen na to dítě vzpomenu a hned to se mne spadne.«

Ale když pak pošta toužené zprávy dlouho nepřinášela, psala babička naše synovi: »Popsat ti nemohu, dítě, co sem se celý tejden naplakala, že sem nemohla psaní dočkat. Já sem měla starost, zdali se vám něco nestalo, tu jsem pořád celé noci nespala, to dítě mně dalo takový starosti, já si pořád myslím, ach Bože, co si počnu s tím dítětem, já již sem stará, jak mu dám vychování.«

Šťastně syn a žena jeho domů se navrátili, ale paní Palacká na cestě smrtelně onemocněla a skonala na hranicích vlasti v Podmoklí 18. srpna 1860.

Kolik měsíců byl trval transport těžce nemocné paní k veliké úzkosti všech ji milujících a zvláště dcery, která v té době třetí děcko porodila. »Naše Bohumilka,« psala babička ze Semil své nevěstě, »tu pořád pláče pro maminku, je celá přepadlá. Já jí vždycky dím, jen

se modli, mé dítě, za ni, tetinka Palacká to bude cítit, duše její, že tak po ní toužíš.«

Tak pevně věřila babička naše v sílu citu duše lidské, že také v jiném listě píše: »v pondělí dne 8. (prosince) byl den narození Riegra, to sem ustavičně na něj myslila, to se mi zdálo, že to musí jeho duše cítit.«

Tak prostě mluvilo v listech srdce dobré matky, ale v životě láska její jevila se neunavnou pečí a prací. Ona tiše oddávala se svému osudu starati se a pracovati pro své milé vzdálené, kteří jen někdy přijížděli do Semil ji potěšiti. Rieger přijíždíval častěji, zvláště kdy dozoru jeho při stavbách vodních bylo zapotřebí, avšak i choť jeho s dítkami přijížděla každoročně, když pak r. 1857 Rieger statek Suchdol prodal a zvláště když r. 1860 paní Palacká skonala, tu pobyty Riegrovy choti ve mlýně stávaly se delšími — a takž poznala jsem i já v útlém věku rodiště otcovo — a život ve mlýně Semilském.

Ještě míhají se v mých prvních dětských vzpomínkách obrazy tohoto hlučného života mlýnského — ještě ráda si vzpomínám na veselé klepání mlýna, na šum mocného proudu na vantrokách, na velkolepý spád vody řítící se na kola mlýnská a rozstřikující se v bílou páru. Před okny v čele domu byla zahrádečka s malinami a angreštem, odkud viděti bylo na

tento velkolepý vodopád, vedle pak na předním nádvoří podél obydlí a mlýnice stávalo plno povozů i rozléhal se hlas žertujícího zabíleného stárka.

Na dvoře hospodářském, jenž oddělen byl od předního nádvoří plotem, jsme přelézali obrovskou hromadu klad před pilou — a jaká to byla radost, když pilař dořezav kládu dovolil svésti se na přesmykujícím se kladišti!

Vedle pily, jež byla ve spojení s mlýnicí, stála v pravém úhlu stodola, naproti pile stáje, za nimiž klidně mezi olšinami vinula se jalová struha. Mlýn se dvorem a zahradou rozkládal se totiž na úzkém poloostrovu mezi mlýnskou a jalovou struhou. Jak se to krásně rejdilo u jalové struhy v olšinách aneb v ovocné zahradě za stodolou!

Ale zvláště jak přívětivá byla ta světlá prostranná světnice ve mlýně, když tu odpoledne hosté zasedli kol stolu červeným ubrusem pokrytého a když na stole objevila se veliká konvice kávy a cukránka v podobě žlutého soudku! Jaké v tom soudečku — jakoby bezedném mizely spousty cukru a jaké proudy kávy lily se vždy z té požehnané konvice! Vždyť mlýn Semilský byl takřka veřejnou bezplatnou kavárnou pro honoraci Semilskou, a nikdy tu hostů nescházelo.

Ano, ještě jsem je poznala, ty veselé odpolední hosty ve mlýně, ještě jsem také shlédla všeliké tetky a sousedky putující na poradu k panímámě do mlýna, ještě jsem viděla ty nesčítané sta ba tisíce koláčů před posvícením.

Ale to, co jsem ještě na své oči poznala, bylo ve mnohém ohledu jen stínem toho, co bývalo dříve, pokud ještě stará hospodyně všude sama se otáčela.

Bývala to moje babička žena statná a zdravá, že zdála se být ze železa, její síla a pružnost tělesná byly obdivuhodny.

Jednou když náhle pohnula sebou hromada klad, po které ona kráčela, ona rychle se otočivši nastavila nohu a nohou pevně opřenou zastavila valící se na ni klády a tak duchapřítomností svojí ušla hrozícímu ji umačkání.

To jste ji měly vidět, když bouřka hrozila a ona se na poli sama dala do vázání, aneb když ve spěchu snopy do stohu skládala! - A když nádobí v kuchyni myla, každý se musil podivit, jak jí to v rukou jen hrálo, nádobí na všecky strany lítalo a přece se ničeho nerozbilo.

Ale síly a pružnosti tělesné rok od roku jí ubývalo a v době, kam vzpomínky mé sahají, scházela již všemu životu ve mlýně pravá oživující síla — vždyť dobrá babička již po-

stonávala a v poslední době i ležela a jen sedíc oblečena na posteli rozprávěla s hosty.

A přece vzpomínky na to, co jsem ještě viděla a zažila, doplňují v mé mysli živými barvami skutečnosti, to co mi vyprávěli jiní — tak že jasněji mohu si představit, ano mohu se o to pokusit Vám povědět, jaký býval kdysi život ve mlýně Semilském.

Za živa nebožtíka pantáty měli ve mlýně mimo šalandu pro čeleď a mleče jen jednu velikou světnici, do které se vcházelo přímo z mlýnice. Světnice ta měla čtyři okna, dvě na nádvoří a dvě v průčelí domu. Podél obou stěn mezi okny táhly se zděné lavičky se dřevěnými sedadly a lenochy, u třetí stály postele, nad nimi mívala paní mlynářka svaté relikvie v rámečkách, trojramenný mosazný kříž a veliký obraz Krista trním korunovaného. V rohu u čtvrté stěny poblíže dveří byla široká kamna, kdežto naproti v levém rohu mezi okny stával dubový stůl.

Později lavičky nahrazeny důkladnými, černou kůží potaženými židlemi.

Pokud nebožtík byl živ, nevydal ani krejcaru zbytečně na stavby, vše zůstalo, jak to bývalo za starodávna: ale po jeho smrti paní mlynářka pustila se do staveb.

Zřídila se pěkná kuchyňka, pokoj se od mlýnice oddělil chodbičkou a ve mlýně se sta-

vělo šesté složení, tak že se v brzku mlela na šesti mouka, na sedmém kroupy.

Již r. 1863 psal Rieger faráři Huškovi, že matka šesté složení dostavěla, ale že »její tvůrčí budovnický duch pokoje dáti jí nechce«, dodávaje k tomu: »Bude-li matka moje jenom deset let na tom mlýně hospodařit, udělá málem nějaký palác.«

Všeliké ty opravy a proměny prováděla paní mlynářka se zedníky sama dle návrhu svého syna, avšak brzy musil se již syn chrániti, aby před matkou nějaké slovíčko neprohodil o tom, co by se ještě mohlo opravit. U ní od vyslovené myšlenky ke skutku byl vždy jen jeden krok. Sotva že syn odejel, zavolala zedníky a když se po několika nedělích vrátil, shledal ke svému překvapení, že již je to všecko hotovo.

Tak se to ve mlýně rok od roku zvelebovalo. Nad mlýnicí ve střeše zřídil se přívětivý pokojíček pro hosty, — zde bývalo vysoko nastláno peřin a pro nás býval pokojíček ten místem velice důležitým, zvláště před posvícením, kdy v něm skrývaly se zásoby koláčů prkno vedle prkna hustě pokryté. Když pak paní mlynářka nové stáje postavila, zřízen v čele střechy pěkný pokojík, jemuž se říkalo na špejchárku.

V tomto někdy také Palacký bydlíval, v pozdějších letech však bydlíval Palacký i Riegrová v domě paní Macháčkové na náměstí. Avšak ještě v dřívější době, než se syn oženil, již se okázalo, jak všech těchto staveb bylo zapotřebí, vždyť o hosty nebývalo ve mlýně nikdy nouze. Z rozvětveného příbuzenstva častěji se někdo k paní tetě podíval a také mnohý kollega a přítel synův rád se ve mlýně Semilském zastavil. Tak bývali zde někdy hosty Štulc s Hasnerem, Vrťátko, Tomíček, Pichl, Dr. Amerling, Podlipský, Trojan, Dr. Zimmer s žáky svými, hr. Kounic, také německý básník Uffo Horn. Dr. Motejlek, jehož disertace doktorská je snad prvním zmínky hodným spisem o geologii české, konal místní studia v okolí Semilském a usadil se delší dobu ve mlýně.

Častěji přicházel též do mlýna návštěvou mnozí vlastenečtí kněží o probuzení národa našeho velezasloužilí, jako Antonín Marek, J. Kramář, vikář ve Vysokém (jeden z prvních přispívatelu Jungmannova slovníku), Karel Hušek, J. Krejčí, později světící biskup, Vinc. Náhlovský a jiní.

Pokud nebylo hostů, trávilo se ve mlýně velmi jednoduše — ale jak přišel host, tu již se zabíjelo, peklo a smažilo o překot a všeho v hojnosti.

A kdo kdy viděl ten shon a slyšel šum ve mlýně před posvícením, kdy se ve velkých dížích zadělávalo výražky neměřené a pekly tisíce koláčů nesčítaných, kdy všecko v domě v radostném rozjaření a chvatu pracovalo, pobíhalo a se těšilo, tomu ten živý obrázek sotva vyjde z paměti.

Staročeská pohostinnost, jaká panovala ve mlýně Semilském, byla rozhlášena daleko široko. Když studenti z hor, z Vysokého, Boskova putovali na studie, a zvláště když s prázdnou kapsou se vraceli, tu býval mlýn Semilský jich pravidelnou štací, tu se vždy rádi zastavili na posilněnou.

Odpoledne každého dne scházeli se ve mlýně hosté. Přicházel pan děkan, páni kaplani, páni lékaři Semilští, někdy pan purkmistr, některý úřadník aneb učitel. Tu se rokovalo o všem, co se v Semilech a ve světě děje a paní mlynářka měla pro každého přívětivý úsměv, dobré slovo a veselý žert, ale někdy také ostrou špičku.

Ale ti, kdož všedního dne neměli času na táčky, přicházeli v neděli a ve svátek. Jak bylo po ranní, již putovali všelijací strýcové a tetky, hospodáři a hospodyně z blízka i z daleka k panímámě a k paní kmotřince do mlýna si postěžovat, ulehčit aneb s ní se poradit ve svých těžkostech. Svěřovali jí své rodinné spory a

tajnosti, aby jim pomohla je rozsoudit a srovnat — ale také páni radní, pan purkmistr aneb sousedé okolní přicházeli na radu v záležitostech obecních. Málo se sběhlo a uradilo v obecní radě Semilské, o čem by paní mlynářka nebyla dříve věděla a svou radu dala.

Ale také po tři neb čtyři desítiletí málo dětí se narodilo v Semilech, které by paní mlynářka na svých rukou byla ke křtu nenesla. Přicházeli zámožní, přicházeli chudí prositi o »svaté kmotrovství« a to přece paní mlynářka nikomu odepříti nemohla — a tak byla kmotřinkou skoro celým Semilům. Že takové kmotrovství ukládá všeliké povinnosti a závazky, rozumí se samo sebou.

Když přišly zlé časy, ke komu jinému se utéci o pomoc aneb o půjčku, než k paní kmotřince? Paní mlynářka věděla, že mnohá ta půjčka je uložena na věčnou oplátku — a bývala příjemně překvapena, když se některá věřitelka objevila s košíkem másla neb sýra. Jestli jí někdo připomněl, že to není pravý způsob přijímati splátky, tu se zasmála a odpověděla: »I jen berte, pokud dávají.«

Každým dnem ubývá pamětníků starých časů, — ale přece ještě mnohý dědeček a mnohá babička dovedli by lépe nežli já vyprávěti o tom, čím byl za oněch časů mlýn

Semilský pro Semily, a čím byla dobrotivá paní kmotřinka ve mlýně pro celé okolí.

Mlýn Semilský byl jakoby středištěm Semilského života — k němu spěchali z blízka i z dáli, chudí i bohatí, jedni pro zábavu, jiní pro radu a útěchu, jiní opět pro pomoc.

Však to bylo pro paní mlynářku největší radostí, bylo jedinou vášní jejího života: rozdávati. Byla by si přála míti více statků pozemských jen proto, aby více mohla dávati.

Jejím ideálem byla paní Náprstková od Halánků. Když přicházela do Prahy, vždy si s ní upřímně pohovořila, a obě ty ženy srdcem sobě podobné vřele k sobě přilnuly. Jednou svěřila štědrá dobroditelka chudiny pražské mlynářce Semilské, že ona po smrti svého muže učinila slib, že třetinu svého jmění rozdá chudým. A to si mlynářka Semilská zapamatovala — a častěji říkávala, že by chtěla tolik dobrého dělati, jako paní Náprstková od Halánků.

Zavedla též ve mlýně páteční podělování chudiny, a každého pátku asi sto žebráků bylo ve mlýně chlebem poděleno. Avšak nikdo nespočte, co rozdala paní mlynářka mezi týdnem. Její ruka byla vždy otevřená, peníze, potraviny, rozdávala co měla, ba někdy i více nežli měla.

Jak často rozdělila chudým uvařený oběd — ba někdy neodolala tomu pokušení ani tehdy,

když dcera a dítky její u ní byly hosty, tak že když ke stolu zasedli — nemnoho jim k obědu zbývalo.

Když se zadělávalo na buchty, to již vždycky z hojného, aby se všem dostalo. Ale sotva pekáče byly vytaženy z trouby — tu mihne se kolem nějaká kmotra aneb nějaká chudačka a paní mlynářka již běží s buchtou pod zástěrkou pečlivě ukrytou a každému tajně nějakou přistrčí. Když se pak u oběda dcera otázala: »Panímámo, kde mají buchty?« — okázalo se, že pekáče již jsou prázdné. »Nu, nic nedělá,« konejšila panímáma, »dorazíme to kafem.«

Zvláště ve zlých letech, kdy hlad na horách se rozmohl, putovalo procesí žebráků ke mlýnu Semilskému.

Jednou v Podkrkonoší takový hlad panoval, že lidé lebedu sbírali a placky z trávy pekli. Tehdy ve mlýně neustále pekli pro chudé chleba. Jedna osoba zvláště takřka jen k tomu byla zjednána, aby stále chléb mísila a do pece sázela, jenž se pak hladové chudině rozdával.

Ještě o jedné horší ráně, jež krajinu Semilskou stihla, slyšela jsem vyprávěti. Přišla ta zlá horká nemoc, jak jí lidé říkali, při té lidé černali a rychle mřeli. Všichni se lekali nákazy, jen paní mlynářka zůstala neohroženou

Chodila navštěvovati nemocné, sama obslu-hovala onemocnělou svou čeleď, a ačkoli stále kol nemocných se otáčela a kolem ní mnoho lidí pomřelo, ona přestála vše šťastně bez po-hromy.

Ráda pomáhala paní mlynářka všem nuz-ným a potřebným, pokud toho božího nadělení ve mlýně bylo v hojnosti — jak tomu bylo za časů nebožtíka pantáty a v první době jejího hospodaření.

Ale v letech padesátých a šedesátých zlá pohroma se přivalila na mlynáře s těmi par-ními mlýny — a kdo byl zvyklý starým ča-sům, ani té novotě uvěřiti nemohl.

Rok od roku ubývalo zásluhek, ale neubý-valo ve vůkolí chudiny a tu ona veliká důvěra, se kterou všichni potřební do mlýna Semilského se utíkali, stávala se pro paní mlynářku bře-menem, které často krutě ji tížilo.

Vždy častěji opakují se v listech jejích stesky: »Je, dítě, zle, velká bída mezi lidma. Ach Bože, to je žebroty mezi lidma, to by omámili, tak se musí člověk pamatovat. Bože to ňák změň je přec veliká drahota a žádny zásluhky.«

Zima r. 1854 byla tak zlá pro chudinu, že paní mlynářka si stýskala ve svých listech: »Já jsem ani tolik nevyďála, co dům spotře-buje« a v jiném listě: »Bože mě chraň tako-

vých týdnů jako tenhle, to by se stejskalo na světě, já bych se usoužila, tolik lidí živit a nic vydělat.«

Synovi však se omlouvala, že musí tolik rozdati: »To je hrůza, dítě, vydání a mletí málo, Bože jen dej ňáký mletí. Tolik žebráků, já sem dala v pondělí devět věrtel žita a tři věrtele ousa do toho, za tři dni je to pryč. Teď toho kor jde co se oteplilo, oni sou tak spuchlí ty lidé od hladu, není to možná vydržet, aby jim nedal, Bože to již sám ňák změň. Dyby to mo h prodat, co se musí rozdat, jak by to bylo dobrý na ty drahotě, ale jaká pomoc, není vyhnutí.«

Když dcera Macháčková v březnu r. 1855 matku navštívila, psala bratrovi: »Matka je dosti zdráva, ale má velké soužení s žebráky, že se to ani vypsat nedá, může se říci, že má pravý očistec. Já bych to nevydržela a jsem ráda, že jsem zas od včerejška z toho kříže vyvázla.«

Avšak i trpělivost dobrotivé paní mlynářky zdála se býti chvílemi vyčerpána, když r. 1855 18. března psala své nevěstě: »Nemůžete si, dítě, pomyslit, co mám za soužení s těmi žebráky, já jsem jako omámená, oni stojejí u oken a já nemůžu ani pár řádků napsat. Bože to již sám ňák změň, oni tady lidé hladem umírají, ani votrubů si nemůžou koupit.«

A podobné obrazy děsné bídy lidu horského opětují se v listech jejích i v létech pozdějších. Takž psala r. 1856: »Já sem celé noce nespala starostí. — Mletí málo a tolik vydání, tý žebroty, to snad není v celé zemi tolik bídy jako tady, pořád to pláče okolo mlejna. Jen kdyby Bůh dal brzy léto, aby to někde odešlo do světa, teď sou ti lidé bosi a na polo nahy, tak sou všichni doma, žádnej nikam nemůže. Ach Bože, s tím popřej svatý trpělivosti, jak ji mám hodnou porci, ještě málo.«

Avšak snad ještě krutější pro chudinu byla zima r. 1860, kdy paní mlynářka žalostně stýskala si synovi: »Milý dítě, ty si nemůžeš pomyslet, co je tady za bídu, to já jakživa takovou bídu nepamatuju, kolik je žebráků Ono se tolik nevydělá, co se musí rozdat. Ono bylo ještě dráž, dyž já sem se dostala do Semil, ale byly záslužky a teď není nic, ono je o zahynutí na těch horách. Pořád toho jde houfy z hor a každý se u nás zastaví. Oni lidé mají spuchlý nohy a zrouna to smrdí krchovem. To je bída, Bože to sám ňák změň a Bůh je sám potěš ty lidi, jinej jim pomoct nemůže.«

Nemohla paní mlynářka od prosících se odvrátit — ale to ji nejvíce sužovalo, že synovi svému vždy menší a menší příjem mohla odvádět, ba často i musila si vydlužit, aby mohla mu poslati, co pro živobytí potřeboval.

»Já sem ten tejden cely noci nespala,« praví v listě, »že sem ti, dítě, nemohla nic poslat, to mi dalo starostí.« A jinde opakuje ve psaní pravdivé slovo: »teď jsou naše mlejny nešťastny.«

Někdy ve mlýně ani kolem nehnou, pekaři pořád méně odbírají, lidé si zvykají na mašinovou.

A všelikých platů a přirážek pořád víc až hlava bolí, na berním úřadě si ještě vzpomenou zvýšit daň z příjmů a tu se již paní mlynářka rozhorlila a psala synovi: »to je nějakej blázen, aby tam do něho hrom uhodil, je to svědomí.«

I prosila, aby hned napsal rekurs a hodně jim v něm dal.

Již ji všecky ty starosti rok od roku více přemáhaly, protože síly jí chřadly a zdraví jí ubývalo, záchvaty prudkých bolestí ob čas uvrhly ji na lože, a tu bývalo smutno ve mlýně Semilském.

Sama o tom psala: »Je věru smutny, dyž já nemohu chodit. Ty krajáci, když mně neviděj, to je nářku, každej Boha prosí za my pozdravení. Tak mnoho lidí dyž prosí, přece vyprosej.«

V jiném pak listě píše: »Já mám hrozny bolesti v noze, oh Bože, jen dej zdraví, je to smutný, dyž člověk nemůže pořádně dohlížet. Je to prauda svatá, jak říkával nebožtík pan

dědeček zdejší, kdo má hospodařit s cizíma lidma, aby nešil pytlíky pro peníze, a má-li ňákej ušitej, aby ho zahodil, dyž nebude sám moc dohlížet. Teď to nahlížím, že je to prauda.«

V pozdějších letech čím více zdraví babiččino chřadlo, tím více dcera a její dítky se přičiňovaly, aby churavé babičce byly nápomocny v hospodářství, ale ve všem ji přece zastati nemohly, a ona sama sobě nedopřála pokoje. »Já celé noce nespím, musím kolikrát za noc vstát,« psala synovi r. 1859, »mám vždy starost, aby voda nepřišla do mlýnice, oni nejdou se podívat, chasa; ale včera šly ledy z hor, já myslím, že teď bude lepší. Ach Bože, dítě, mně již s tím ňák pomoz, já už mám dost tý starosti.« A často opakuje přání, »dyby Bůh dal a moh's to dobře prodat.«

Z jara 1859 stavíc nový splávek psala: »Ono je to strašný, dítě, dyť já sem tam dyž pršelo třikrát za noc šla, měla jsem hroznou starost, aby ho voda nevzala, že by šla po březích. Já to stavím s bolestí, ono to bude, dítě, 300 mince koštovat. Bože dej, dítě, aby to již byla poslední stavba, já toho již mám dost.«

Viděl Rieger ovšem, že prodej mlýna stal se nutností již k vůli churavosti matčině, nemluvě o tom, že již výnos mlýna nebyl téměř žádný a také skrovný výnos, jenž by se byl mohl v tehdejších poměrech docíliti pronájmem.

nebyl v poměru k ceně majetku. Avšak vyjednávání s některými kupci nevedlo k výsledku. Továrník Schmidt, který měl již na vodní síle nade mlýnem býv. papírnu a proto společně s Riegrem musel stavěti a opravovati jez horní, mínil se ještě obejíti bez koupě mlýna. Zakoupiv si od knížete Rohana vodní sílu, níže mlýna postavil továrnu pod zámkem na Říkách. Ale k vůli výši jezu pro tuto dolní továrnu dostal se s Riegrem do soudní pře, ježto Rieger byl si včas zaražením normálního kůlu pojistil volný odpad čili střik vody, dokázav svědky, že někdy také na řece až pod zámek vysekávati musí v zimě ledy.

Potřeba prodati mlýn stala se pro Riegra ještě naléhavější, když r. 1860 zdraví matky jeho povážlivě se zhoršilo. Již v červnu stýskala si v lístku, že má ruce a nohy spuchlé, a v červenci pro spuchlost ruky již psáti nemohla. Zároveň pak nově se rozproudivší život politický zaujal všecky jeho síly, tak že vždy více zanedbávati musel záležitosti vlastní a jen po dlouhé době mohl někdy na jeden den navštíviti nemocnou matku, aby ji ve starostech jejích ulehčil.

Ona ubohá, krutými bolestmi pakostnice již skoro stále k lůžku upoutána, tak vroucně toužívala po jeho příjezdu. Všem se zdálo, že celá okřála, když jej na chvíli u sebe viděla.

A když jí toho tak zřídka bylo přáno, alespoň hledala zvěsti o něm v novinách, to byla dle slov dceřiných »jedinká její radost«.

Dne 8. dubna 1861 paní Macháčková psala Riegrové: »Panímáma je letos bídná, kdo ví, jak dlouho živa bude, náramně schází. Teďko ji náramně těší ta sláva, která se bratrovi děje, to vždycky pláče a je celá šťastná, každý den jí musím číst Národní Listy, toho se nikdy dočkati nemůže.«

V červnu r. 1861 odeslal Rieger matku svoji do Teplic, vnučka Albínka ji doprovázela. Mnoho Čechů dlících v Teplicích přicházelo matku Riegrovu navštíviti, projevujíce churavé paní všemožnou pozornost a poctu.

Albínka psala z Teplic, že babička již cítí na zdraví úlevu. Při čtení novin pak že »vždy pláče radostí, říkává, že to ani nezasluhuje, že Bůh jí dal takového syna«.

A když se z Teplic domů navrátila, tu opět v jejím strastiplném žití byl jí každý lísteček od syna útěchou a posilou a sekretářka její Albínka psala, když psaní od Riegra přišlo: »Ono dovedlo celou její tvář vyjasniti. Kdykoli něco slyší o Vás jako dnes na příklad, kde purkmistr jí přinesl přečísti adressu důvěry zaslanou Vám nevím již od kterých měšťanů, byla tak pohnuta tím, že se do pláče dala. Tu vždy s nevýslovnou blažeností s jakousi pýchou

si povídá: »To je ale pravda, mám to syna, že málo která matka se takým honositi může.«

Úleva, kterou poskytly lázně Teplické, trvala jen krátce, podzimní chladna a požár, který na podzim 1861 v Semilech vypukl, zdraví jejímu opět přitížily, tak že znovu připoutána byla na lužko.

Trpěla bolestmi ve všech ohybech kloubů, ale zvláště vrhla se dna na kolena, tak že ani pohnouti šebou nemohla bez bolesti. Lázně Wurzelsdorfské na blízku Semil, jichž z jara r. 1862 užívala, ježto Hamerník Teplickou kůru neodporučoval, jí neulevily.

Ubohá trpitelka neměla jiné touhy, než aby tráviti mohla život svůj v klidu v rodině synové, a když i naděje, že by bratr její Wagenknecht správy mlýna se ujal, se osvědčila pro rodinné jeho poměry marnou, stal se pro Riegra bezodkladný prodej nutným. Mezi tím továrník Schmidt prohrav vodní při s Riegrem vedenou, počal znovu vyjednávati a tu Rieger v červnu 1862 prodal mu mlýn Semilský.

Matka Riegrova a všichni členové rodiny uvítali krok ten jako osvobození od mnohých trapných a těžkých starostí, ale celá krajina Semilská byla jím zarmoucena, nejvíce pak chudina v okolí.

Zdálo se mnohým, že to ani není možné, aby paní mlynářka je opustila, aby mlýn Se-

milský přestal jim býti tím, čím jim býval, aby tam již neměli svou rádkyni, svou dobroditelku, milovanou paní kmotřinku. Bylo to pravé pozdvižení v celých Semilech, bylo to pláče a nářku v chudých chaloupkách, když v září 1862 paní mlynářku ze Semil odváželi. —

Však to chudina horská věděla nejlépe, koho v ní ztrácela. S její osobou zmizelo ze Semil kus krásné minulosti, typ statné ženy lidu ze starých dob — zmizelo v ní ze krajiny zdejší kus pravého, svérázného staročeského života.

* * *

Měli jsme nyní svou dobrou babičku mezi sebou.

Ježto otec na podzim r. 1862 zakoupil statek Malečský, babička naše počínaje rokem 1863 trávila letní doby vždy s námi v Malči, v zimě pak bydlela v Praze v zadním křídle domu, ve světlém pokoji s vyhlídkou do zahrad.

Postel stála na příč pokoje, aby Agneska, chudá příbuzná, která již od dětství ve mlýně sloužila, snadněji mohla nemocné posloužiti Bývaly doby, kdy obsluha ta, zvedání i obracení těžkého bezvládného těla stávala se velmi obtížnou, protože nemocná křičela bolestí při každém dotknutí, a mnohé hodiny ve dne i v noci bolestí úpěla a tiše k Bohu vzdychala.

Její opuchlé ruce a prsty vždy více pozbývaly vlády a síly.

Když se nemocné ulevilo, dala se od Agnesky pěkně upravit a sedávala na posteli nohy majíc spuštěny, v létě dávala se snášeti do zahrady a voziti v kočárku.

Babiččin pokoj stal se brzy středištěm rodinného života. Zde sedávala maminka, tetička i sestřenice s ruční prací, zde jsme my si hrávali, a ona tak dobře rozuměla našim dětským steskům a radostem. Odpoledne a za soumraku zvláště v Praze málo kdy bylo u babičky bez hosta, ba někdy plný pokoj hostů. Přicházeli pravidelně tu příbuzní, tu staří přátelé rodiny, zvláště mnozí kněží, které babička vždy s velikou uctivostí a radostí vítala a každému ruku políbila. Ale kdo ji delší čas nenavštívil, tomu pohrozila prstem říkajíc, že je hodný ale po tý straně k rybníku.

Já nedovtipa otázala se jednou, proč po tý straně k rybníku? Inu, že je hodnej, aby ho vzal a hodil ho tam, odpověděla.

Když vnučky vedle ní šívaly, tu je často netrpělivě posílala, aby raději šly dohlédnout na pole na lidi, a když nevěsta její správkou prádla se zabývala, tu říkávala: »Márinko, jen tři lokte na záplatu, ještě zbude.«

Protože babička ráda se o všeličem rozpovídala, tu dcera její, tetička naše, řekla někdy

svým dcerám před ní nějaké slovíčko po německu, aby babička nerozuměla, a tu tato ihned se ozvala: »Dceruško, neněmčujte, bude pršet«.

Ráda si zažertovala a se zasmála, ale ne aby lidé vážně hlavu věšeli, tu je hned napomínala, že jsou »jako přátelé u hrobu Kristova.«

Dosti často přicházíval také Palacký navštíviti babičku. Jakkoli jsem byla ještě dítětem, nezapomenu toho dojmu, když viděla jsem Palackého u jejího lože. Ti dva staroušková s tak různými zájmy a různými duševními světy neměli spolu mnoho co rozprávět, ale za to se tím srdečněji na sebe usmívali. Někdy Palacký vzal obě spuchlé babiččiny ruce, držel je ve svých a říkal s tou zvláštní, u něho tak dojemnou vřelostí, která jen zřídka na jevo vytryskla: »Tak, teď jsme svoji.« A babička mu odpovídala svým nejlíbeznějším úsměvem.

Ano, bylo zvláštní kouzlo v jejím úsměvu, jejž nikdo nepopíše, ale také nikdo, kdo je pocítil, nezapomene. Vše se usmívalo v její tváři, každý záhyb, dolíčky ve tvářích, ale nejvíce její zářící oči. Z úsměvu jejího zářila všecka její neskonalá dobrota a při tom hrálo to kolem úst a míhalo se to v jiskřícím zraku veselou čtveračivostí.

V její prostoduché dobrosrdečnosti nebyla však ani jiskřička sentimentálnosti. Jak byla dobrá, tak byla řízná a ostrá, hned rána na ránu byla pohotově trefná odpověď, a když se rozhněvala, tu nikdo nedovedl jediným slovíčkem tak ostře někoho tnouti jako ona. Nepřestala se při tom usmívat, ale břitkým šlehem fala na nejbolavější místo, že to pálilo a žralo v hloubi duše.

Ani v té dlouholeté chorobě nevyschl překypující zdroj jejího humoru a vtipu. Její nikdy neumdlévající činnost a neunavná energie byla ochromena, její obratné, vždy pracující ruce ležely opuchlé a bezvládné, ale duševní čilost a svěžest dovedla si zachovati až do konce života. Jaké to byly někdy zvláštní obraty a výrazy, jak trefná přirovnání i obrazy obsažené v jediném slově a překvapující svou pravdivostí a silou, bezprostřední působivostí zdravého humoru, jaký žije v našem lidu. Však i své utrpení dovedla snášeti s humorem, při trapných bolestech měla na rtech úsměv a žert; nikdy si nestýskala a nežalovala na svůj krutý osud. V nejtěžších útrapách neklesala její duševní rovnováha, vždyť sílila ji její horoucí zbožnost, tichá pokorná odevzdanost do vůle boží.

O všech otázkách praktického života měla přirozený bystrý soud, a také osoby a povahy lidské dovedla dobře rozeznati a posouditi.

Své mínění uměla každému vyložiti jasně, krátkými pádnými slovy, avšak kde bylo třeba, rozvinula proud své přirozené výmluvnosti, tak jadrné v obsahu, tak líbezné ve způsobu a tónu, jímž mluvila — vždyť již zvuk jejího vřelého měkkého hlasu mluvil k srdci. Když jen mohla, každému pověděla, co myslila upřímně a věrně a vždy dbala a dala především na to, »jen co je prauda«.

Když jí za mladších let syn někdy přivedl do odpoledních českých představení, nebývala uspokojena. »Není v tom žádná prauda,« říkávala a nechtěla tam choditi.

Dávala si ráda v chorobě své předčítati ze knih náboženského obsahu a zprávy z novin, ale beletristická literatura ji nezajímala.

Aby ji snad někdo dokonce nějakou romantickou a sentimentální zamilovanou historii předčítal, to by ji bylo jen pohoršilo a rozhněvalo. Nebyla by to mohla dobře pochopit, jak mohou lidé tolik krásných slov namluvit o své lidské křehkosti a takovou slávu a čest si dělat ze svého bláznovství. Tak jak ona pojímala život, jako úkol práce a povinnosti, nebylo v něm času pro snění o lásce. Despekt, s jakým mluvívala o bláznovství zamilovaných, neplynul ze suchosti srdce, ale z tohoto vážného názoru životního, bylo v něm spíše kus mravního puritanství.

Ona chtěla, aby se hoši ženili a děvčata vdávala: »všecko s rozumem a žádný bláznovství.« Často již s mladými děvčátky mluvívala o ženiších a o vdávání, a těm se pak ještě její soud zdál až příliš střízlivým a praktickým.

Bylo to u ní zvláštní spojení vážnosti k jmění a bezmezné štědrosti k chudině, — praktické střízlivosti a poetické dobroty. Vážila si těch statků pozemských — vždyť poznala na své oči velikost a hrůzu lidské bídy, ale tyto statky pozemské nebyly jí cílem samy v sobě — jen prostředkem k oblažování jiných.

Ona znala jen jedno pravidlo pro své konání: cit pro povinnost a tichý život její byl životem neunavné práce a neustálého sebevědomí z lásky k rodině. Avšak nad úzkost pouhého rodinného egoismu vysoko ji povznášel její opravdový hluboce křesťanský názor života. Mnohem výše nad všecky statky pozemské cenila ony vyšší statky duchovní, které rez nežere a zloději nekradou. Ano, také láska k národu prýštila, splynula a srostla v její duši s nejvyšším náboženským pojmem, se zákonem křesťanské lásky k bližnímu.

Proto psala synovi svému k svátku: »Já ti přeju nejpředněj zdraví a Boží požehnání, aby tebe Duch Svatý osvítil, abys moh horlivě pracovat ku prospěchu svých bližních a k spasení

duše své, abys mnoho pokladů duševních na této zemi pro tvé milé dítky zachoval.«

Ano, tyto poklady duševní, čest rodinná a schopnost i síla působiti ku blahu bližních byly jí tím nejdražším a nejvyšším v životě, proto tak často oplakávala při čtení novin a proto až do své smrti, kdykoli své drahé žehnávala, vždy opakovala ono slovo, ve kterém se jeví celé její smýšlení: »aby Tě Pán Bůh osvítil darem Duchem Svatým.«

* * *

Tichá jako její život byla její smrt.

Zdálo se, že zdravé jádro ještě dlouho odolá bolestným útrapám pakostnice, když choroba žaludková způsobila nenadále povážlivé zhoršení, tak že nemocná již 20. pros. 1868 byla zaopatřena a po několika nedělích statečnou myslí snášejíc bolesti tiše zesnula v Praze dne 14. února 1869.

Ještě ve smrti zachovala bledá tvář mrtvoly svůj milý, laskavý úsměv. Po výkropu v domě byla mrtvola dne 17. února převežena a pochována dne 18. února na hřbitově kostela Modletínského, jenž patronátním svazkem je spojen s Malčí. Smuteční služby Boží konal starý přítel zesnulé, světící biskup Krejčí, dne 26. února za velikého účastenství pražského obecenstva.

* * *

Ještě žije památka Terezie Riegrové ve mnohé horské chaloupce v Podkrkonoší, ale až staří dědoušková a babičky zavrou oči — budou poslední stopy jejích dobrých skutků zaváty nepamětí.

Takový je osud dobré milující ženy — žít v tichém úkrytu, neznáma širší veřejnosti, brzy být zapomenuta cizími — ale nenahraditelna těm, které milovala a pro které žila.

Presented to the

LIBRARY *of the*

UNIVERSITY OF TORONTO

by

ALEX S. HAVRLANT

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 14 06 01 11 005 8